

ista pereant, quam semen Israel, id est populus fidelis, et Ecclesia Christiana, deficiat.

37. Si mensurari, — *q. d.* Sicut nemo hominum potest altitudinem et magnitudinem colorum comprehendere, aut terrae profunditatem penetrare, sic nunquam fiet ut ego universum Israel em alijam propter iniquitates suas, quas fecerunt; quinimo propter Christum, jam Apostolos, et alios quos alios ex Israel, atque in fine mundi Israelitas omnes mihi et sibi, salutem et Ecclesiae restituam (1).

38. A TURRE HANANEL (*q. d.* Urbs Jerusalem edificabitur post reditum e Babylone, a turri Hananel, de qua *Esdras*, lib. II, cap. III) USQUE AD PORTAM ANGULI. — Ea erat porta Benjamin, quae anguli vocabatur, quod in angulo urbis esset. Ita Theodoretus et S. Thomas. Verum patet ex *Esdra* et Josepho reedificationem illam fuisse exilem, nec complexam ea loca quae sequuntur: unde Judaei expectant Messiam, qui id perficiat.

Secundo, Lyranus sic explicat, *q. d.* Adriamus Imperator reedificabit Jerusalem, expulsis Judaeis, et admissis Christianis, et Gareb ad Goatha, id est Calvariae montem, muris urbis includat, uti reipsa Adrianum fecisse testatur auctor *De Locis Hebr.* in *Actis Apostolorum*, qui exstat tom. III, S. Hieronymus et S. Gregorius, hom. 39 in *Evangelio*. Imo nunc Calvariae montem in ipsa pene media urbe Jerusalem situm esse, Romae mihi asseveravit R. P. Joannes Marietus, qui a paucis annis Judaeam et vicinas regiones perlustravit. Id ipsum videre est in chorographia Terre Sanctae et Hierosolymae modernae, quam Romae fecit Bernardinus Amicus Franciscanus. Quocirca hoc Judaeis commode responderi posset, qui ex hoc loco probare contendunt necdum venisse Messiam, eo quod Jerusalem necdum haec loca suo ambitu complectatur. Verum de hac reedificatione Jerusalem terrestri et Judaica non agit hic Propheta, uti mox ostendam.

Nota ergo primo, Jeremiam hic symbolice describere captivitatis restorationem, et amplificationem Jerusalem; unde ait: « Exibit ultra nomina » (ita Romana), *q. d.* Funiculus mensorius quo solent dimetri plateas et aedificia fabricanda, ultra solum extendetur, ut major fiat civitas.

Secundo, Gareb est collis, qui juxta Jerusalem ad Boream situs est; ita *ez. S.* Hieronymo Adrichomius: Goatha est Golgotha, ubi Christus, quasi reus et sacerlegus, crucifixus est. Ita Adrichomius

(1) Hujus versus sensum Venema ait esse hunc: Sicut oculus altius est et latius, quam ut ab homine nullo mensurari, terra profundior, quam ut accurate et ad minimum usque pervestrigi possit, ita mea erga Israelem misericordia et gratia longe altior est et utilior, omnem conditionem superans. Sed hoc potius dicit Deus, inquit Rosenmüller, quam parum fieri potest, ut quis spatium illud terram inter et caelum metiatur, et quantum invicem distent definit, aut extremum terrae limum percontetur, tam parum a me unquam impetrare poterit, ut omnem Israelis posteritatem ob tot tua in me admissa peccata bene reiciam.

et Vilalando, *De Urbe et Templo*, part. I, libro I, cap. IX. Vallis cadaverum est vallis ubi cassis sui Assyrii ab Angelo tempore Sennacherib, eorum quae cadavera ibi prostrata sunt, IV *Reg.* XIX. Ita Chaldaeus. Aut potius, Adrichomius et Vilalando supra: Vallis cadaverum est illa, quae juxta Golgotha, sive montem Calvariae, et moenia Jerusalem sita est, ita dicta, quod ibi cadavera, ossa et cineres eorum, qui in Golgotha morte puniti aut combusti erant, projiciebantur. Unde et Christi erux et latronum crucifixorum eum eo cadavera, in hanc vallem praecipitata, postea sordibus civitatis oppleta sunt. Quapropter S. Helena laboravit, ut ibidem crucem eruderet et inveniret. Vallis cineris (ita enim legendum est cum Romanis, non cineres, uti legunt Biblia Plantiniana et alia), erat ea in quam projiciebantur cineres altaris et victimarum, aiunt Theodoretus et Vilalando; quae videtur fuisse vallis Cedron, scilicet juxta torrentem Cedron, et juxta Sion et templum: ambibat enim templum instar fossae, inquit Adrichomius. *Univera regio mortis*, id est Golgotha, et loca ei vicina, quae erant loca supplicii, inquam Maldonatus et Vilalando (legit Interpres Hebraeus divisim, hoc modo, כוֹר סֵדִיִּים *sedenot*, jam unica voce legunt כוֹר סֵדִיִּים *sedenot*, id est caempestria universa) usque ad torrentem Cedron. Porta equorum erat porta fontis et aquarum inter Sion et Moria, in voragine Mello contra Orientem posita. Dicta est fontis et aquarum, quod ad aquas et fontem Siloe aditum aperiret; dicta est equorum, eo quod juxta eam esset equile regis, inquit Vilalando, aut, ut Adrichomius, quod equi per illam pro adactione in torrentem Cedron educerentur. Haec porta ducebat quoque in vallem Gehennam. Haec ergo loca omnia sunt vicina Jerusalem; per quae significatur hic a Jeremia, ampliandam fore Jerusalem.

Tertio, non intelligit haec de ipsa Jerusalem, ut patet ex ceteris initio capitis, et ex vers. 13, 22, 31, praesertim quia Jerusalem cum templo a Tito et ab Adriano visitata et desolata est, et usque ad finem mundi desolata manebit, uti praedixit Daniel, cap. IX, 26 et 27. Sub Jerusalem ergo, ejusque locis vicinis intelligit Ecclesiam Christianam, cujus illa erat typus; de Ecclesia enim toto hoc capite agit, *q. d.* Quaquevisum ad omnes gentes dilatabitur Ecclesia, eritque quasi latissima civitas, perinde ac si Jerusalem dilataretur, adeo ut muris suis complecteretur Gareb, Goatha, et omnes campos usque ad Cedron, puta vallem cadaverum, vallem cineris et universam regionem quae vocata est mortis. Qui locus licet antea iniquitatus, et impie religioni addictus fuerit, tamen in nova Ecclesiae fabrica, regne ac caeterae ejus partes, vocabitur « Sanctum Domini », « hebraice, sanctitas Dominus, id est res sancta, et quasi templum sanctum Domino consecratum, quod nunquam destruetur, sed perpetuo stabit. Sic de Ecclesia, quasi de vicis et locis Jerusalem, loquuntur

Zacharias, cap. XIV, 10, et Isaias, cap. LIV, 11. Lyranus, et vocabitur sanctum Domini, exponit de sepulcro Christi, quod usque nunc manet in honore quasi sanctum. Verum hoc acutius est, eo tamen inter alia alludit Propheta. Nam Calvaria mons, in eoque sepulchrum Christi, templo magifico ab Helena matre Constantini exornata et inclusa sunt. Unde ad hoc templum religionis causa ex toto orbe peregrinantur fideles, in eoque sepeliri voluerunt omnes Hierosolymae christiani. Exstant ibidem sepulchra Godefridi Bulbonii, qui reconparavit Terram Sanctam, primusque e christianis coronatus est rex Hierosolymorum, ejusque fratris Balduini, qui Godefrido in regno successit, eorum quoque etiam nunc legitur epitaphium marmoris uncialibus litteris incisum, uti refert Bernardinus Amicus in *Descriptione Terrae Sanctae et Hierosolymae modernae*, impressa Romae anno Christi 1609.

Rex Balduinus, alter Judas Machabeus,
Spes patriae, virgo Ecclesiae, virtus utriusque,
Quem commendabat, cui dona tributa ferebant,
Cedar, Aegyptus, Dan, ac homicida thamesens,
Proh dolor! in modico clauditur hoc tumulo.

Quarto, S. Hieronymus, Balduinus, S. Thomas et Hugo volunt haec nomina appellare accipi, *q. d.* Ecclesia edificabitur a turri Hananel, id est obediens, vel gratiae Dei, id est ab Apostolis plenis Spiritu Sancto, usque ad portam anguli, hoc est usque ad conjunctionem Judaeorum et Gentium; super collem Gareb, id est scabiei, ut scilicet peccatores scabie peccati infectos complectatur, et « circuit ibi Goatha, » id est mugitum ejus, ut scilicet complectatur penitentes praeter contritione mugientes: « et omnem vallem cadaverum, » id est omnes fideles carni deditos; « et cineris, » id est eos qui carne ad spiritum conversi, cinere caput

conspergunt, « et omnem regionem mortis » peccatorum, quae extenditur « usque ad torrentem Cedron, » id est tenebrarum, et usque « ad angulum portae equorum orientalis, » ut scilicet amplectatur eos qui quasi equi certant, et ad ardua procurant, *q. d.* Ecclesia fideles amplectetur omnes, et peccatores et penitentes, et justos et perfectos. Vide S. Hieronymum, Verum haec interpretatio potius mystica est quam litteralis. Denique si quis Judaeo pertinaciter urgenti haec omnia ad litteram ut sonant accipienda esse de Jerusalem terrestri, plane satisfacere velit, concedat id ita esse; sed addat id ipsum complendum fore in fine mundi paulo ante secundum Messiae sive Christi adventum ad judicium. Ita Thomas Malvenda, lib. XI *De Antichristo*, IX, haec ut sonant accipit de terrestri Jerusalem, censetque eam a Judaeis tempore Antichristi reedificandam esse tanta amplitudine, ut ad omnes hos terminos, quos Jeremias assignat, pertingat. Ubi nota, haec ratio et responsione satisfieri posse plerisque argumentis Judaeorum, si nimirum prophetiae et Scripturas promittentes restitutionem Israelis, restorationem Hierosolymae, redemptionem et salutem Judaeorum, dicamus accipiendas et explendas esse ut sonant in secundo Messiae, hoc est Christi, adventu, quem Judaei censent fore primum, quia Christum venisse negant. In hoc ergo omnis eorum error et dissensio a Christianis consistit, quod negent primum Christi adventum, et secundum ejus adventum censent fore primum, ideoque Scripturas loquentes de secundo Christi adventu, exponant de primo; eo quod primum negent, censentque Christum necdum in terras venisse. Porro Propheta loqui de secundo Christi adventu, liquet ex circumstantiis, quae significant eos agere de fine mundi, judicio, resurrectione, etc.

CAPUT TRIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Obtenta jam urbe, Jeremias in carcere conclusus, jubetur a Deo emere agrum sui patruelis, ut hoc facto scitis, qui captivi ituri erant in Babylonem, spem det, quod inde redibunt ad suos agros rursum possidendos (1).

1. Verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino in anno decimo Sedeciae regis Juda: ipse est annus decimus octavus Nabuchodonosor. 2. Tunc exercitus regis Babyloni obsidebat Jerusalem: et Jeremias propheta erat clausus in atrio carceris, qui erat in domo regis

(1) Tres sermones qui cap. seq. xxxii, xxxiii, xxxiv, continentur, sunt partem historicam, partem prophetica. In hoc capite xxxii, Jeremias, postquam consummavit tempus et locum quibus quo narratus est, dicta et facta fuerint, subiectoque causam detractionis, scilicet vaticinium accipiendi urbe et deducendo rege Babylonicis, 1-5;

Primo, exponit historice primo, preceptum sibi divinitus datum, emendi agrum offerendum, 6, 7; secundo, conditionem agri, contractum initium, et legitimas ad-

junctas, 8-11; tertio, contractus instrumentum, custodiae Baruch traditum cum addito divino oraculo, 12-15. Secundo, publice confitens suam modestiam et animi submissionem, agnoscensque non esse suum ex Deo, in finitis modis se majore querere, ut eorum qui agere decreverit, rationem reddat, primo, celebrat divinitam providentiam, misericordiam et justitiam, sapientiam et providentiam, 16-19; secundo, de generali transit ad speciale, et quid, proprie praestiterit Israeli, brevis sermo

Juda. 3. Clause rat enim eum Sedecias rex Juda, dicens: Quare vaticinaris, dicens: Hæc dicit Dominus: Ecce ego dabo civitatem istam in manus regis Babylonis, et capiet eam? 4. Et Sedecias rex Juda non effugiet de manu Chaldaeorum; sed tradetur in manus regis Babylonis: et loquetur os ejus cum ore illius, et oculi ejus oculos illius videbunt. 5. Et in Babylonem ducet Sedeciam: et ibi erit donec visitem eam, ait Dominus. Si autem dimicaveritis adversum Chaldaeos, nihil prosperum habebitis. 6. Et dixit Jeremias: Factum est verbum Domini ad me, dicens: 7. Ecce Hanameel filius Sellum patruelis tuus veniet ad te, dicens: Eme tibi agrum meum, qui est in Anathoth: tibi enim competit ex propinquitate ut emas. 8. Et venit ad me Hanameel filius patris mei secundum verbum Domini ad vestibulum carceris, et ait ad me: Posside agrum meum, qui est in Anathoth in terra Benjamin: quia tibi competit hæreditas, et tu propinquus es ut possideas. Intellexi autem quod verbum Domini esset. 9. Et emi agrum ab Hanameel filio patris mei, qui est in Anathoth: et appendi ei argentum septem stateres, et decem argenteos. 10. Et scripsi in libro, et signavi, et adhibui testes: et appendi argentum in statera. 11. Et accepi librum possessionis signatum, et stipulationes, et rata, et signa forinsecus. 12. Et dedi librum possessionis Baruch filio Neri filii Maasia, in oculis Hanameel patruelis mei, in oculis testium, qui scripti erant in libro emptionis, et in oculis omnium Judæorum qui sedebant in atrio carceris. 13. Et præcepi Baruch coram eis dicens: 14. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Sume libros istos, librum emptionis hunc signatum, et librum hunc, qui apertus est: et pone illos in vase fictili, ut permanere possint diebus multis. 15. Hæc enim dicit Dominus exercituum Deus Israel: Adhuc possidebuntur domus, et agri, et vineæ in terra ista. 16. Et oravi ad Dominum, postquam tradidi librum possessionis Baruch filio Neri, dicens: 17. Heu, heu, heu, Domine Deus: ecce tu fecisti cælum et terram in fortitudine tua magna, et in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne verbum: 18. Qui facis misericordiam in millibus, et reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos: Fortissime, magne, et potens, Dominus exercituum nomen tibi. 19. Magnus consilio, et incomprehensibilis cogitatu: cujus oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, ut reddas unicuique secundum vias suas, et secundum fructum adinventionum ejus. 20. Qui posuisti signa et portenta in terra Ægypti usque ad diem hanc, et in Israel, et in hominibus, et fecisti tibi nomen sicut est dies hæc. 21. Et eduxisti populum tuum Israel de terra Ægypti, in signis, et in portentis, et in manu robusta, et in brachio extento, et in terrore magno. 22. Et dedisti eis terram hanc, quam jurasti patribus eorum ut dares eis terram fluentem lacte et melle. 23. Et ingressi sunt, et possederunt eam: et non obdierunt voci tuæ, et in lege tua non ambulaverunt: omnia que mandasti eis ut facerent, non fecerunt: et evenerunt eis omnia mala hæc. 24. Ecce munitiones extructæ sunt adversum civitatem, ut capiatur: et urbs data est in manus Chaldaeorum, qui præliantur adversum eam a facie gladii, et famis, et pestilentiae, et quæcumque locutus es acciderunt, ut tu ipse cernis. 25. Et tu dicis mihi, Domine Deus: Eme agrum argenteo, et adhibe testes: cum urbs data sit in manus Chaldaeorum? 26. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens: 27. Ecce ego Dominus Deus universæ carnis: numquid mihi difficile erit omne verbum? 28. Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego tradam civitatem istam in manus Chaldaeorum, et in manus regis Babylonis, et capient eam. 29. Et venient Chaldaei præliantes adversum urbem hanc, et succendent eam igni, et comburent eam, et domos, in quarum domatibus sacrificabant Baal, et libabant diis alienis libamica ad irritandum me.

percurrit, 20-23; agnoscit eorundem inebriantiam et hinc secuta mala, ac presertim urbis obsidionem, 28-30; seraturque de mandato emptionis sibilionibus dato, 23-25. TERTIO, Deus Prophetae respondet, præmissaque declaratione summæ suæ potestatis ac potentiae, 26, 27; pri-

mo, vindicat justitiam sui de tradenda urbe decreti, facta scelerum a populo commissorum expositione, 28-30; seraturque, spondet misericordiam declarandam maxime tempore Evangelii, 37-41; præcipiendam etiam tempore captivitatis Babylonice, 43-44.

30. Erant enim filii Israel, et filii Juda, jugiter facientes malum in oculis meis ab adolescentia sua: filii Israel qui usque nunc exacerbant me in opere manuum suarum, dicit Dominus. 31. Quia in furore et in indignatione mea facta est mihi civitas hæc, a die qua edificaverunt eam, usque ad diem istam, qua auferetur de conspectu meo. 32. Propter malitiam filiorum Israel, et filiorum Juda, quam fecerunt ad iracundiam me provocantes, ipsi et reges eorum, principes eorum, et sacerdotes eorum, et prophetae eorum, viri Juda et habitatores Jerusalem. 33. Et verterunt ad me terga, et non facies: cum docerem eos diluculo, et erudirem, et nolent audire ut acciperent disciplinam. 34. Et posuerunt idola sua in domo, in qua invocatum est nomen meum, ut polluerent eam. 35. Et edificaverunt excelsa Baal, quæ sunt in valle filii Ennom, ut initiarent filios suos et filias suas Moloch; quod non mandavi eis, nec ascendit in cor meum ut facerent abominationem hanc, et in peccatum deducerent Judam. 36. Et nunc propter ista, hæc dicit Dominus Deus Israel ad civitatem hanc, de qua vos dicitis quod tradetur in manus regis Babylonis in gladio, et in fame, et in peste. 37. Ecce ego congregabo eos de universis terris, ad quas eieci eos in furore meo, et in ira mea, et in indignatione grandi: et reducam eos ad locum istum, et habitare eos faciam confidenter. 38. Et erunt mihi in populum, et ego ero eis in Deum. 39. Et dabo eis cor unum, et viam unam ut timeant me universis diebus, et bene sit eis, et filiis eorum post eos. 40. Et feriam eis pactum sempiternum, et non desinam eis benefacere: et timorem meum dabo in corde eorum ut non recedant a me. 41. Et lætabor super eis, cum bene eis fecero: et plantabo eos in terra ista in veritate, in toto corde meo, et in tota anima mea. 42. Quia hæc dicit Dominus: Sicut adduxi super populum istum omne malum hoc grande, sic adducam super eos omne bonum, quod ego loquor ad eos. 43. Et possidebunt agri in terra ista, de qua vos dicitis quod deserta sit, eo quod non remanserit homo et jumentum, et data sit in manus Chaldaeorum. 44. Agri ementur pecunia, et scribentur in libro, et imprimetur signum, et testis adhibebitur: in terra Benjamin, et in circuitu Jerusalem, in civitatibus Juda, et in civitatibus montanis, et in civitatibus campestribus, et in civitatibus quæ ad austrum sunt: quia certam captivitatem eorum, ait Dominus.

1. ANNO DECIMO, — cum jam Jerusalem per unum annum obsessa fuisset, cepit enim ejus obsidio anno nono Sedecie, IV Reg. xxv, 1.

2. IN ATRIO CARCERIS, — id est in carcere atrii, vel qui erat in atrio, ut sit anastrophe, vel hypallage: ita Vatablus et R. David.

Secundo et melius, « in atrio, » id est in vestibulo carceris: in eo enim fuisse Jeremiam quasi in libera custodia patet cap. xxxvii, 20 (1). Judei enim, et presertim Sedecias eam consensens, in eum, utpote sacerdotem, nisi sunt aliqua clementia, dederuntque ei laxam custodiam, sic tamen ut non posset effugere: ita S. Hieronymus. Quocirca in hoc atrio Jeremias perrexit prophetæ, utpote eo conveniente magna hominum multitudine.

3. CLAUSE RAT ENIM EUM SEDECIAS. — Hæc verba usque ad vers. 7, quasi per parenthesis inseruntur, ut enarcent causam cur incarcerationis sit Jeremias, simul ut sternant viam ad sequentem prophetiam, vers. 7: quia enim Jeremias perculerat Sedeciam

(1) Sunt qui putant et verisimiliter hoc atrium fuisse custodiam militum, id est ubi milites custodiam agebant, gallice corps-de-garde.

tristi sua prophetia, scilicet quod ipse cum suis captivus ducendus esset in Babylonem: hinc vers. 7, eam mitigat, dicens Deum inde Judæos rediceturum.

4. LOQUETUR OS EJUS CUM ORE ILLIUS, ET OCULI EJUS OCULOS ILLIUS VIDEBUNT. — Ingens fuit hæc pena Sedecie, quod nimirum perdidit, et violat fœderis reus, captus et victus victoris Nabuchodonosoris minaces oculos et verba sustinere debuerit. Unde S. Hieronymus: « Graviter, inquit, est terror videre quem timeas, et ante increpationem verborum quam penarum sustinere cruciatum. » Sic impis grave erit supplicium in die iudicii videre flammantem faciem irati iudicis Christi. Unde dicent « montibus et petris: Cadite super nos, et abscondite nos a facie sedentis super thronum, et ab ira Agni, quoniam venit dies magnus iræ ipsorum, et quis poterit stare? » Apocal. ix, 17.

5. DONEC VISITEM, — sive in bonum, sive in malum; ambigue loquitur et prudenter temperat sermonem, ne regem offendant; vult tamen dicere, donec moriatur Sedecias in Babylone. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Lyranus. Fuit enim Sedecias tota deinceps vita miser, utpote incarcerationis et exaceratus, ut mortem optaret quasi finem misere-

riarum. Sed in morte fuit honoratus; sepultus enim quasi rex pompa regia, ut patet cap. XXIV. Aut certe, ut Maldonatus, pontif regem pro populo, caput pro corpore, g. d. Donec populum Sedeciae visum, id est e captivitate reducam.

7. PATRIBUS. — Hebraeum אבות *dad*, Vatablus et alii vertunt, *patruus*; melius Noster vertit, *patruelis*; nimirum Heleias et Sellum erant fratres: Helcias genuit Jeremiam, Sellum genuit Hanameel, erat ergo Hanameel patruelis Jeremiae. Injicit Deus Hanameeli mentem vendendi agrum, urbe obsessa, cum res essent deplorate, ita ut nemo agrum empturus videretur, quia injectis pariter Jeremiae mentem emendi agrum, ut hac emptione portenderet et praediceret futuram e captivitate liberationem, et redditum in Judaeam, quo quisque ad sua praedia regressurus erat. Unde ait vers. 8: « Intellexi quod verbum Domini esset. » Deus enim regit licite voluntates, omnesque causas secundas, easque inter se componit et contemperat, ut una alteri ex aequo respondeat.

Quares, quisnam fuit hic ager? Levite enim et sacerdotes, qualis erat Jeremias, non habebant agros et possessiones, sed tantum oblationes populi, Num. XVII, 20. Respondeo, Levitas habuisse aedes, urbes et suburbana, scilicet praedia circa urbem ad mille passus, tum ad hortos, tum ad pascea pecorum. Hic ergo ager vel fuit in urbe, vel vult Vatablus, vel suburbanus, ut vult S. Hieronymus.

Dicitur: *Levit. XXV, 34*, vetantur suburbana Levitarum vendi. Respondeo: Vetantur vendi extra familiam et tribum, non autem propinquis (1).

Tibi enim competit ex propinquitate ut emas, — quamvis enim agrum alteri venderem, tu tamen, utpote propinquus, posses eum eodem pretio redimere: hoc enim jus etiamnum obtinet; sed maxime obtinuit apud Judaeos, ubi maxime curabatur, ne hereditates ab una tribu in aliam transferrentur, sed in eadem tribu et familia (quantum fieri poterat) permanerent.

8. POSSIDE, — id est eme. Hebraice enim est verbum quod ante, scilicet קנה *kana*, quod significat emere, et emendo possidere. Simile quid de Romanis memorat Plutarchus in *Vita Annabalis*, ut eorum animos et spiritus ostendat, nimirum cum Annibal urbi Romanae cum exercitu immineret, eamque illic colle vicino ostenderet, Romae agrum quem Annibal incederat, venum fuisse propositum, ac invenisse emptorem. Ea fiducia, is animus erat Romanis. Verum eorum res non erant ita deplorate, ut Hebraeorum sub Sedecia, obsessa jam urbe.

9. SEPTEN STATERES, ET DECEM ARGENTEOS. — Chaldeus, *Septem minus et decem argenteos*; mina continet 60 siclos, *Ezech. XLV, 12*. Sic ergo in totum

(1) Rosemuller, propter obstantem legem Leviticam, quae talia praedia omnino negat posse vendi, potius sanandum istum agrum dicit de praedio aliquo, quod ab avia aut pro avia communi vnaerat.

solvisset Jeremias pro agro siclos 412; verum Hebraeum קנה *sekel*, sicut vel staterem significat, non minam, nec aliter accipitur in Prophetis siclus, quam apud Moses; licet id asserere conetur Arias Montanus in *Apocata*.

Secundo, S. Hieronymus, Rabanus et a Castro consent Jeremiam pro agro in totum solvisse 17 siclos argenti. Hebraea enim habent: *Et appendi ei argentum, septem siclos et decem argenti*, id est appendi ei pecuniam ex argento, decem et septem siclos argenti: Scriptura enim solet in numeris minorem praemittere majori. Porro 17 sicli sunt 17 floreni Brabantici (2), florenus Brabanticus continet 4 regales, sive quatuor julios. Quare ex hoc loco non convincitur argentum fuisse diversum a stateri vel siclo, fuisseque dimidium sicli, ut alii contentiunt. Sed quomodo 17 florenis potuit emi ager? Respondeo, quia imminente captivitate, omnia erant derelicta, et vilia: ager etiam parvus erat (isque forte in solo sterili) quasi hortus oliorius, ait Vatablus; forte etiam reliquum pretii postea persolvit Jeremias, illudque hic non numeratur.

Tertio, dici posset sicut hic aureum intelligi; distinguitur enim ab argenteo a nostro interprete. Porro sicli pondus erat quatuor drachmarum; unde aureus siclus aequalis erat quatuor coronatis Francicis, argenteus quatuor regalibus Hispanicis, vel quatuor julis Gallicis. Septem ergo sicli faciunt 28 coronatos, decem argentei faciunt decem florenos Brabanticos. Verum obstat, quod Scriptura nominare solet aureos, praesertim cum distinguuntur ab argenteis; quod tamen hic non facit, et in Hebraeo plane omnia sonant argentum: quare secundus sensus est genuinus.

10. SCRIPSI IN LIBRO. — Librum vocat instrumentum contractus, sive emptionis agri.

ET SIGNATI, — sigillo publico, forte etiam propria manu subscribendo.

ET APPENDI ARGENTUM IN QUATERA. — Omnis enim pecunia et signata jam, et olim non signata, justum et definitum a principe debet habere pondus. Ponderabatur ergo, ut etiamnum ponderatur, ut videretur an esset justus ponderis. Unde Balsarus dicitur: « Appensus est in statera, et inventus est minus habens. » Hinc minus dicitur est graece et latine stater a statera, hebraice קנה *sekel* a pondere. Siclus ergo idem est quod libra, ponderatum in statera.

11. LIBRUM POSSESSIONIS, — id est instrumentum publicum, quo conscripsit erat hic contractus sive stipulatio de agro hoc emendo et possidendo, habebatque sua *raia*, id est ratificationes magistratus et testium, omnemque conditionem et solemnitatem de jure vel consuetudine requisitam, hoc enim est Hebraeum ספר *duquim*.

(2) Ciceret 25 franci, supponendo eum sicutum argenteum valuisse circiter unum francum cum dimidio. (Glaire, *Introduct. II, pag. 240.*)

Secundo, instrumenti hujus fecit copiam Jeremias: unde vers. 14, duos vocat libros, unum signatum, scilicet autographum cum sigillo et testibus, cui fides erat in judicio; alterum descriptum, puta copiam autographi sine signatura publica, quod semper ad manum esset, quodque omnibus exhiberi posset, ut qui vellent legerent, ideoque hebraice vocatur קנה *galai*, id est aperitum; Noster vertit: « Signa forinsecus, » id est exemplum instrumenti designans et describens omnibus quid prius autographum clausum contineret. Ita Chaldeus, Vatablus et passim Hebraei (1).

14. ET PONERE ILLOS IN VASE FICTILI, — testaceo, ne sicut putrescant, aut humore corrumpantur; sed ut eos integros inveniamus, cum e captivitate redibimus: qua re significat primo, tempus captivitatis fore longum; secundo, redditum fore certum. Ita Maldonatus.

Sanchez censet S. Matthaeum, cap. XXVII, ubi narrat triginta argenteis, quibus venditus est Christus, emptum esse agrum figuli, citare hunc Jeremiae locum. Ait enim Matthaeus: « Tunc impletum est, quod dictum est per Jeremiam prophetam dicientem: Et acceperunt triginta argenteos, pretium appretii, quem appretiaverunt a filiis Israel: et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus. » Licet enim priora verba sint *Zachar. XI*, tamen, quia posteriora sunt Jeremiae hinc, hinc ejus nomine citantur per synecdochem, quia agitur non tam de pretio, quo Christus emptus est, quam de pretio agri eo pretio empti. Sensus ergo est, g. d. Ager a Jeremia emptus typus fuit agri figuli, a Judaeis pretio venditionis Christi empti in sepulturam peregrinorum. Nam Jeremias agrum hunc non videtur emisse pro se, aut filii, quos non habebat, aut Judaeis, qui Iheri erant in Babylone: ergo pro advenis, ideoque ad sepulturam. Porro dicitur est ager ille figuli, quia vas hoc fictile Jeremiae cum instrumentis emptionis in eo agro infossum videtur et sepultum, ut servaretur in longum spatium. Simili tropo vocatus est mons *Calvariae*, a calvaria et cranio Adae in eo sepulti, et *Acelitema* vocatus est hic idem ager, id est ager sanguinis, quia pretio sanguinis Christi est emptus. Sic Cajeta, Misenus et Palmarus nomen accepere a sociis Eneae hoc nomine, qui ibidem sepulti sunt. Vas ergo fictile Jeremiae vocatur a S. Mattheo figulus per metonymiam, sicuti libros quinque Pentateuchi

vocamus Mosen, scripta Homerique et Platonis vocamus Homerum, Platonem, quia ab eis edita et composita sunt. Sic nummos a Philippo rege cuius vocamus Philippos. Sic Juvenalis, *satyra 10*, dixit Babylonia muros a figulis esse munitos, quia ex lateribus, quos coquunt figuli, facti et muniti sunt. Sic hic vas fictile significat figulum ejus auctorem, praesertim quia artifices, quales sunt figuli, saepe vasis a se factis sua nomina inscribunt, ut etiamnum inscribunt. Sensus ergo est, g. d. Ego Jeremias emi, dedique pretium pro comparando agro figuli, hoc est, agro vasis fictilis, sive agro in quo ego vas fictile cum instrumentis emptionis infodi et sepelivi: « Sicut constituit » et *Jussit* « mihi Dominus, » ut hoc factu typum darem et representarem, quod Judaei pretio venditionis Christi ement agrum figuli, ideoque in sepulturam peregrinorum. Christus enim omnia sua voluit nobis esse profectum, ideoque pretium sanguinis sui voluit prodesse peregrinis, puta gentilibus, ad sepulturam. Haec sententia est conjectura ingeniosa, sed difficilis et implexa; alia enim incerta praesupponit, ut in agro a Jeremia empto sepultum esse vas fictile, agrum emptum esse pro sepultura peregrinorum, etc.; alia dura complectitur, ut quod ager in quo sepultum est vas fictile, vocatur ager figuli; praesertim, quia ager emptus pretio venditionis Christi vere fuit figuli, non vasis fictilis in eo sepulti. Adde, cum ait Matthaeus: « Dederunt eos in agrum figuli, » eos refert « triginta argenteos, » qui processerunt, Jeremias autem non emit hunc agrum 30, sed 17 argenteis, uti paulo ante ostendi. Ad nec Matthaeus ait: « Dederunt eos, » Jeremias vero: « Dedi eos. »

Quare facilius et expeditius dicemus cum S. Hieronymo, Baronio, Jansenio, Maldonato in *Matth. cap. XXVII*; Suarez, l. II, III part., disp. 34, sect. 1, et aliis, apud S. Matthaeum nomen Jeremiae ab aliquo scio appositum in margine, irrepressi in textum, ideoque esse expungendum, aut certe citari a S. Mattheo alia scripta Jeremiae, in quibus haec verba erant, quae jam non existant, sed perierant, uti perierunt visiones Aodo Videntis, Ahaie Silonitis, et aliorum Prophetarum. Verum de hoc plura *Matth. XXVII*.

13. ADHUC POSSIDEBUNTUR (adhuc ementur post reditum et captivitate) DOMUS ET AGRI.

17. IN BRACHIO TUO EXTENTO. — Hebraice, *excelsio*. Brachium excelsum, per epexegetin idem est quod fortitudo magna. Ita Lyranus. Non bene ergo Dionysius Carthusianus et alii alii putant extantum significare executionem divinae potentiae, quae se in omnem creaturam extendit.

NON ERIT DIFFICILE (factu) OMNE VERBUM, — id est alla res. Ex Hebraeo verti potest: *Non erit tibi admirabile* (hoc enim est אין פלא *pela*, et admirabile est quod difficile est, rarum et inauditum) *omne verbum*.

18. QUI FACIS MISERICORDIAM IN MILLIBUS [id est

in mille generationes, ait S. Hieronymus), ET TER-
DIS INIQUITATEM PATRUM IN SINU FILIORUM. — Id
est, punis peccata patrum in filiis, uti minatus es,
Exod. cap. XXXIV, vers. 7, et Deuter. cap. v, vers. 9.
Vide ibi dicta.

19. INCOMPREHENSIBILIS COGITATE. — Hebraice,
mirus opere vel adinventione; Septuaginta, potens
operibus, quæ scilicet non tantum vim et efficaciam,
sed et captum ac intellectum omnium hominum
et angelorum superant, ideoque sunt incompre-
hensibilia. Deus enim infinitos modos
agendi et gubernandi advenire potest. Rursum
innumeras rationes, fines et intentiones suorum
operum adducere potest. Denique infinitas habet
vias quibus intentiones suas ad effectum perducat.
Hinc patet loqui proprie Prophetam de incompre-
hensibilitate, non essentia et substantia
Dei, sed consiliorum et operum ejus; unde precessit:
« Nomen tibi magnum consilio. » Ita Capella
et noster Vasquez, I part., di-p. 32, cap. 1.
Iam tamen recte desinitur incomprehensibilitas
substantia Dei. Si enim incomprehensibilis est
cogitatione et opere, ergo et substantia: hæc enim
fons est cogitationum et operum. Ita S. Hieronymus,
Glossa, Lyranus et Scholasticus cum D. Thoma,
I part. Quæst. XII, art. 8. Huc allusit Apostolus,
Rom. cap. XI, vers. 33: « Quam incomprehen-
sibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus! »

CIJUS OCULI APERTI SUNT SUPER OMNES VIAS FILIO-
RUM ADAM. — Ulinam hos Dei oculos semper in-
tuamur. Scribit Plinius, lib. XVIII, cap. VI: « Ocu-
lum domini majores dixerunt fertilissimum esse
in agro, » quia qui agrum suum sæpe invisit ferti-
litem illi affert. Pari modo Dei oculus et intuitus,
si semper cogitatur, fertilitatem bonorum operum
affert anime. Narrat Plutarchus, lib. De Libris
educandis, eleganter dictum ab equisone: « Nilhil
perinde saginare equum, ut regis oculum: » sic
nilhil perinde saginat animam, quam si Dei o-
culus et circumspicio semper observetur animo.
Hinc David dicebat: « Providebam Dominum in
conspectu meo semper, » Psal. xvi; et Eliseus:
« Vivit Dominus, in cuius conspectu sto, » Sic He-
noch, Genes. v; Abraham, Genes. xvii, et alii jugi-
ter ambulavit in conspectu Domini, et cum Domi-
no. Vide ibi dicta.

20. USQUE AD DIEM HANC, — scilicet memoria
portentorum, quæ fecit Deus in Ægypto, perdu-
rat; ita Lyranus, imo et eorum vestigia. Ita tradit
Orosius, lib. I, cap. x, in maris Rubri fundo etiam
num apparere orbis rotarum curruum Pharaonis
in eo submersi! Secundo, S. Hieronymus ex-
plicat, q. d. Usque ad diem hanc durat continuo
miraculorum ejus, quando per Josue, Eliam,
Eliseum et alios miracula pergit edere pro Judæis
contra eorum hostes, ut antiqua Mosis portenta
videatur identidem renovare. Tertia, q. d. Habe-
mus hodie signa et monumenta, quæ portento-
rum Ægypti recentem conservant memoria, scilicet
agnum paschalem, arina, scenopegiam,

manna in urna, etc. Ita Maldonatus et Sanchez.

SCUT EST DIES HEC, — sicut apparet hodie.

21. A FACIE GLADII, ET FAME, ET PESTILENTIÆ. — Id
est gladio, fame et peste. Est hebraismus. Simi-
lis est Psal. LIX, 6: « Ut fugiant a facie areus, »
Hebræi enim faciunt rebus omnibus, etiam ina-
nimis, tribuunt.

22. DORATIBUS — lectis, quæ in Judæa erant
plana, ut in illis ambulare et sacrificare possent et
vellent, utpote locis excelsis cælum Deumque
spectantibus.

31. IN FURORE FACTA EST MIHI CIVITAS HEC. — Id
est in, vel ad furorem. Ita Hebræa, q. d. videtur
Jerusalem facta ad hoc, ut furorem meum in eam
ostendam, et plagarum fulmina vibrem. Secundo,
« in furore, » id est furorem meum assiduis no-
visque verbis provocans, vel objectum et iri-
tamentum furoris mei. Unde Chaldaeus vertit:
Quia ira et furor meus resedit in civitate hac.

A ME QUÆ EDIFICABERUNT (id est instaurarunt,
auxerunt, ornaverunt) EAM — Salomon et Jerei.
Ita Lyranus, Maldonatus et alii.

34. IN QUÆ INVOCATUM EST NOMEN MEUM — quæ v
de nomine meo, cui dicata est, vocatur domus
Dei (1).

35. INTITARENT — certo ritu et notis per ignem v
inustus obsequio et cultui Moloch consecrarent
(Septuaginta, sacrificarent), sicut fideles christiani-
simo intulantur per baptismum; Judæi judaismo
per circumcisionem; sacerdotes sacerdotio per
unctionem; martyres martyrio per sanguinem e
mortem.

36. ET NUNC PROPTER ISTA, — scilicet, ne desperetis
aut despondeatis animum, quasi perpetua
captivitate puniendi: quia post 70 annos ad ter-
ram hanc, et agros vestros redibitis. Ita S. Hiero-
nymus, Rabanus, S. Thomas et Castris. Secundo,
sublimiter Sanchez, q. d. « Propter ista, » id est
quia vos tam indigni estis mea gratia et benefi-
ciis, ut de his desperetis; hæc de causa, ut ego

(1) Vers. 34. « Et posuerunt idola sua in domo, in qua
invocatum est nomen meum, ut polluerent eam. » Res-
picit Propheta ad idololatriam et abominaciones commis-
sas per Manasse regem Juda. Neque enim alia legitur
idola gentium in templo Dei fuisse ab aliquo collocata,
ante Jeremie tempora. Historia habetur IV Reg. xxi,
ubi sic legitur de Manasse: « Extraxitque aras in domo
Domini, et altaria universa militiae cœli, in duobus atriis
templi Domini. » Item: « Posuit quoque idolum lucæ,
quem fecerat, in templo Domini. » Simul ex hoc loco
discimus, etiam ea parentum peccata, quæ illis remissa
fuerant, nonnunquam vindicari in filiis in tertiam et
quartam generationem, ut est Exod. xx. Nam Manasse
quidem per penitentiam consentiens scelerum suorum
veniam a Domino fuit, sed eadem peccata in posteris,
parentum scelera imitantibus, vindicata leguntur. Unde
er. ut in capite, vers. 18, Propheta: « Et reddis iniquita-
tam patrum in sinu filiorum eorum post eos. » Et mani-
festus ostenditur ex cap. xv hujus prophetiæ, ubi Domi-
nus comminatur Judæis gravissimas plagas: « Super Ma-
nasse, inquit, filium Ezechie regis Juda super omnes
quos feci in Jerusalem. » (Estius.)

ostendam illam et divinam meam clementiam,
quæ certat cum impietate hominum, nec ea se
vinci patitur, sed quo major est illa, eo magis se
exaltat illamque superat; hæc, inquam, de causa
ego vos et captivitate congregabo. Simile est Isaia
cap. VII, 7, et cap. XXVIII, 16.

QUOD TRADATUR, — quod tradatur.

37. CONGREGABO, — scilicet, e Babylone congre-
gatos Judæos reducam in Judæam per Zorobabel,
aiunt Theodoretus, Lyranus et Sanchez; ac post
annos 500 et captivitate peccati reducam eos in
aureo Evangelii seculo et jubileo congregabo. ad Ec-
clesiam per Christum. Hic enim proprie inicit pacem
sempiternam cum Judæis a lege ad Evange-
lium transeuntibus. Nam cum Judæis in judaismo
viventibus pactum hoc tantum fuit sempiternum,
quia longævum. Christus etiam dat suis cor unum
et animam unam. Uno ergo intuitu Deus vidit et
notavit temporalem felicitatem redeuntium e Ba-
bylone, et spirituales ea adumbratam redeuntium
a peccato ad gratiam et salutem paulo post
futuram: magis ergo loquitur de spirituali, quam
temporali. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo,
S. Thomas.

41. ET LETABO, — q. d. Volupe mihi erit eis
benefacere, sicut volupe eis erit bene vivere, ser-
vire et obedire mihi.

PLANTABO (Chaldaeus, stabiliam) EOS IN TERRA
ISTA, IN VERITATE (Septuaginta, in fide, id est veli-
et fideliter, sine furo aut dolo), IN TOTO CORDE, —
id est omnino ex animo, amatissime, ita ut non
reservet illam offensionis partem aut peccatorum
memoriam.

43. POSSIDERUNT AGRUM — post reditum e Babylone
in: in cuius signum ego hunc agrum emo et
posideo (1).

Mystice, in Evangelio ementur agri, in quibus
absconditi sunt thesauri virtutum, vel in montani-
s contemplationis, vel in campestribus chari-
tatis, vel in vallibus humilitatis, ac denique ager
caelestis, Matth. xii, 44. Hic finitur Commentarius
sive sex libri S. Hieronymi in Jeremiam; in reli-
qua enim capita nihil ejus exstat.

(1) Explicat hic sen distribuit illud quod mox generice
dixit, civitates Juda. Tribus hæc complectatur agrum
Jerusalem ejusque viciniam, in circuitu Jerusalem: tres
urbes montanas, circa Hebronem; tres campestris, vel
sephala, circa Eleutheropolim, Gazam versus; denique
urbes meridianas ulterius positas, Arabiam Petream ver-
sus et Idumæam. (Calmetus, Script. sacr. Cours. compl.)

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit promittere reditum et captivitate in Judæam per Zorobabel, ac deinde, vers. 15, per Christum reditum
ad salutem et omne bonum. Quocirca hoc caput in Bibliis Arabicis Alexandrinis ponitur ultimam Jeremiam
quasi oraculorum ejus tristium remedium, et melioris sortis ac felicitioris ævi expectata coronam (1).

1. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam secundo, cum adhuc clausus esset in atrio
carceris, dicens: 2. Hæc dicit Dominus qui facturus est, et formaturus illud, et paraturus,
Dominus nomen ejus. 3. Clama ad me, et exaudiam te: et annuntiabo tibi grandia et firma,
quæ nescis. 4. Quia hæc dicit Dominus Deus Israel ad domos urbis hujus, et ad domos regis
Juda, quæ destructæ sunt, et ad munitiones, et ad gladium. venientium ut dimicent cum
Chaldaeis, et impleant eas cadaveribus hominum, quæ percussi in furore meo, et in indigna-
tione mea, abscondens faciem meam a civitate hac, propter omnem malitiam eorum. 6. Ecce
ego obducam eis cicatricem et sanitatem, et curabo eos: et revelabo illis deceptionem paci-
s et veritatis. 7. Et convertam conversionem Juda, et conversionem Jerusalem: et ædifi-
cabo eos sicut a principio. 8. Et emundabo illos ab omni iniquitate sua, in qua peccaverunt
mihi: et propitius ero cunctis iniquitatibus eorum, in quibus deliquerunt mihi, et sper-
verunt me. 9. Et erit mihi in nomen, et in gaudium, et in laudem, et in exsultationem

(1) In hæc prophetia, haud magno post superiorem
temporis intervallo edita (vers. 1) et ejusdem cum illa
argumenti, repetit et confirmat Deus quæ antea posui-
tus erat.

PRIMO, Propheta ad preces excitato, describitque con-
ditione urbis subjectum predictioni presentis. 1-5, Deus
predicit, primo, restitutionem in statum pristinum, 6, 7;
secundo, liberationem a peccato, et gratiam, 8, 9; ter-
tium, gaudium commune, et benedictionem Deo redit-
tam, 10; quarto, prosperitatem et abundantiam, 12, 13

Secundo, promittit specialiter, primo, Christum aucto-
rem justitiæ et pacis, 14-16; secundo, regnum et sacer-
dotium sempiternum, 17, 18.

TERTIO, utrumque confirmat per modum federis in-
violabilis, 19-22; et roboret exemplo ordinis naturalis
nunquam violando, 23-26.

cunctis gentibus terra, quae audierint omnia bona, quae ego facturus sum eis: et pavebunt, et turbabuntur in universis bonis, et in omni pace, quam ego faciam eis. 10. Haec dicit Dominus: Adhuc audietur in loco isto (quod vos dicitis esse desertum, eo quod non sit homo, nec jumentum: in civitatibus Juda, et foris Jerusalem, quae desolatae sunt absque homine, et absque habitatore, et absque pecore) 11. vox gaudii et vox laetitiae, vox sponsi et vox sponsae, vox dicentium: Confitemini Domino exercituum, quoniam bonus Dominus, quoniam in aeternum misericordia ejus: et portantium vota in domum Domini: reducam enim conversionem terrae sicut a principio, dicit Dominus. 12. Haec dicit Dominus exercituum: Adhuc erit in loco isto deserto absque homine, et absque jumento, et in cunctis civitatibus ejus, habitaculum pastorum accubantium gregum. 13. In civitatibus montuosis, et in civitatibus campestribus, et in civitatibus quae ad austrum sunt: et in terra Benjamin, et in circuitu Jerusalem, et in civitatibus Juda, adhuc transibunt greges ad manum numerantis, ait Dominus. 14. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: et suscitabo verbum bonum, quod locutus sum ad domum Israel, et ad domum Juda. 15. In diebus illis, et in tempore illo germinare faciam David germen justitiae: et faciet iudicium et justitiam in terra. 16. In diebus illis salvabitur Juda, et Jerusalem habitabit confidenter: et hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus justus noster. 17. Quia haec dicit Dominus: Non interibit de David vir, qui sedeat super thronum domus Israel. 18. Et de sacerdotibus et de Levitis non interibit vir a facie mea, qui offerat holocausta, et incendat sacrificium, et cedat victimas omnibus diebus. 19. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens: 20. Haec dicit Dominus: Si irritum potest fieri pactum meum cum die, et pactum meum cum nocte, ut non sit dies et nox in tempore suo: 21. et pactum meum irritum esse poterit cum David servo meo, ut non sit ex eo filius qui regnet in throno ejus, et Levitae et sacerdotes ministri mei. 22. Sicuti enumerari non possunt stellas caeli, et metiri arena maris: sic multiplicabo semen David servi mei, et Levitas ministros meos. 23. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens: 24. Numquid non vidisti quid populus hic locutus sit, dicens: Duo cognationes, quas elegerat Dominus, abjectae sunt: et populum meum despexerunt, eo quod non sit ultra gens coram eis? 25. Haec dicit Dominus: Si pactum meum inter diem et noctem, et leges caelo et terrae non posui: 26. equidem et semen Jacob et David servi mei projiciam, ut non assumam de semine ejus principes seminis Abraham, Isaac, et Jacob: reducam enim conversionem eorum, et miseror eis.

1. SECUNDO — in carcere.

2. FORNATURUS ILLUD, — quod praedixit per me cap. praeced., hinc iterat et confirmat, scilicet reditum e Babylone et pristinam felicitatem; hebraice est *וָרָחַץ אֶת-בְּגָדָיו*, id est illud: femininum enim Hebraei sumunt pro neutro; licet Vatablus et Pagninus sic explicant: *illam*, scilicet Jerusalem formabit, id est reficiet et restaurabit Deus.

3. CLAMA AD ME, — non ad impediendum exitum Jerusalem jam a me absolute decretum, sed ad impetrandum reditum e captivitate. Hunc enim licet etiam decreverim, decrevi tamen illum non concedere, nisi rogatus per preces tuas, Danielis, Ezechielis et aliorum. Proinde moneo ut pro eorum, imo clamet: ego enim « exaudiam te. » Ita S. Thomas.

FIRMA. — Hebraice *בְּצִוְרוֹת* *betsurot*, id est fortia, munia, ita ut a nemine infringi aut impediiri possint: Chaldaice, *reservata*, id est occulta, scilicet de futura restauratione Jerusalem, vel potius Ec-

clesiae per Christum. Ita Lyranus et Vatablus.

4. AD DOMOS, — de domibus, hoc enim est hebraicum *בָּיִת*.

AD MUNITIONES, — de munitionibus et de gladio. Nota Hierosolymitas, cum a Chaldeis obsiderentur, subvertisse domos suas, ut munitiones et machinas bellicas in his erigerent contra Chaldeos: multi etiam ex omni Judea venerunt in Jerusalem cum gladiis et armis, ut eam defenderent, factumque est, dum resistere volunt, ut plures eorum, telis et armis Chaldeorum caderent, et domus diruta cadaveribus, non hostium, sed Judaeorum, Deo ulsistente, implerentur: hoc est quod hic dicit Propheta. Ita Chaldaeus, Septuaginta et Vatablus.

6. ECCE EGO OPERAM HIS, — scilicet Judeis. Hieronymus et Septuaginta habent et, scilicet Jerusalem. Haecenus se Deus ostendit justum vindicem ob scelera Judaeorum; nunc se erga eos ostendit misericordem, quasi medicum qui vulnus infectum

urat: boni enim medici est primo, pungere; secundo, ungere: hoc in morbis animae faciant Pastor et Praelatus. Nota: Loquitur de restitutione et felicitate populi e captivitate redeuntis, tum temporaliter inchoata per Zorobabel, ut vult Theodoretus, tum et potius, sub hac et hujus typo loquitur de spirituali (quae major fuit et plenior), perfecta et completa per Christum. Ita Rabanus, Hugo, S. Thomas. Propheta, ait S. Hieronymus in cap. i *Malachia*, sic futurorum textum vaticinium, ut praesens tempus non deserant; nam utriusque miscent sermonem, et ex occasione illius, felicitatem Christi praedicunt. Vide dicta cap. xxx et xxxi.

REVELABO EIS DEPRECATIONEM PACIS ET VERITATIS. — Est hypallage, id est pacem et veritatem deprecationis, hoc est deprecata, puta pacem quam sunt deprecati; uti et promissorum veritatem, id est fidelitatem de eanda praestabo, inchoate quidem et temporaliter per Zorobabel, sed spiritualiter et complete per Christum. Unde, secundo, dabo pacem et veritatem tum doctrinae, tum vitae, id est vitam perfectam et omne officium virtutis (haec enim in Scriptura vocatur *veritas*, scilicet vitae, per Christum, pro quo deprecati sunt omnes Sancti. Ita S. Thomas. Hinc Vatablus, Pagninus et R. David vertunt: *Dabo eis copiam vel multitudinem pacis et veritatis*; et Chaldaeus: *Ecce ego adducam super eos medicinam, et salutem, et sanabo eos, et revelabo eis portam penitentiae, et significabo eis quomodo ambulent in via pacis et veritatis*; Septuaginta vertunt: *Revelabo eis ut exaudiant, q. d. Indicabo eis modum orandi, quo impetrent aurem meam, ut scilicet ego exaudiam eos, et faciam illis pacem et fidem.*

7. ET CONVERTAM CONVERSIONEM, — id est captivitatem. Sic accipitur *conversio*, vers. 11 et 26, et cap. xxx, 3 et 18.

ET EDIFICABO EOS, — q. d. Edificabo eis domos dirutas, et in his eos colloco, faciam eos inhabitare domos novas eis a me datas. Sic dixit cap. xii, 10: « Edificabuntur, » id est habitabunt, « in medio populi mei. »

SICUT A PRINCIPIO, — cum eos ex Aegypto in Chanaan induxit, ibique stabilivit.

9. ET ERIT, — scilicet Jerusalem temporalis, vel potius spiritualis, id est Ecclesia per Christum restituta, pace, gratia, bonis et donis Spiritus Sancti abundans.

IN NOMEN DEI (ut scilicet per eam nominis Dei fama promulgetur inter gentes, quae gaudebunt, laudabunt, et admiratione, et sacro timore et reverentia) PAVEBUNT — ad tantam Dei bonitatem et gratiam Apostolis ab Ecclesia collatam. Ita S. Thomas, Rabanus et Hugo. Insuper « pavebunt, » quia vident quod Deus, qui fideles suos amicos tot bonis cumulavit, possit etiam infideles inimicos suos perdere, omnibusque malis afficere: quocirca mali eorum ad Deum convertentur. Nota: « In domum pacem, » id est in omni rerum prosperitate et tranquillitate: hoc enim Hebraeus est *פַּאָץ*, ut patet

10. ADHUC AUDIETUR IN LOCO ISTO, etc., ET FORIS JERUSALEM. — Vox « foris » nomen est, non adverbium. Unde Hebraeus et Chaldaeus habent, in *plateis Jerusalem*. Simile vidimus in cap. xi, 6.

11. VOX SPONSI ET VOX SPONSAE, — q. d. Laetas iudicabit nuptias cum Judaeis in Jerusalem, et maxime exsultabit in nuptiis Christi et Ecclesiae, ac jubilantes canetis carmen, quod vobis praecinit David, quodque vos in laeto et fausto hoc rerum statu cantaturos praedixit, *Psalm.* cxxii, dicens: « Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in aeternum misericordia ejus. » Hoc enim carmen intercalare cecinisse Judaeos in reditu e Babylone patet i *Esdar.* iii.

PORTANTIUM VOTA — eorum qui afferunt victimas et oblationes, quas Deo voverunt in gratiarum actionem pro tanta redemptione, tum ex Babylone, tum potius e peccato: hebraice enim pro *vota* est *וְדָבָר* *todā*, significans confessionem et laudem, id est sacrificium ad laudem, celebrationem et gratiarum actionem Deo oblatum.

12. HABITACULUM PASTORUM ACCUBANTIUM GREGUM, V — q. d. Erunt ibi pascuia ubertima, ita ut ibi habitent pastores « gregum accubantium, » id est gregum qui pro ubertate pascuorum, et saturitate in pasenis more suo procumbent et saturabunt. Haec omnia antitheta sunt malorum quae eis comminatus est, cap. vii, vers. 34, et cap. xvi, 9, et cap. xxv, vers. 10, ut patet haec loca inter se conferenti (1).

(1) Recte C. B. Michaelis *וְדָבָר* *verba* interpretatur *manutentionem pastorum*, qui populum velut oves pascent, coll. supra cap. xxiii, 4, et *Isai.* lxxv, 10; *וְדָבָר* vero greges non pecudum, sed hominum significare ait, *וְדָבָר* uti est *Ezech.* xxxvi, xxxvii, xxxviii, ob versum 13, collata eadem imagine, *Nich.* ii, 13. Consentit Venema, qui ad hunc locum diserte ait: « Licet non negem, his verbis gregum in terra Judaeae copiam pascuorum abundantiam, et securam et prosperam temporum abundantiam depingi, oppositae ad praesentem desolationem, qua homines et pecora, uti in principio versus habetur, deficiebant, tamen dubito, quin praecipue emblematicus intendatur ovium et pastorum sensus, adeoque significetur antiquam regimini formam per omnes urbes esse instaurandam, sed rectores fore longe meliores, qui non dissiparent, ut antea, et negligerent gregem, sed in caulis congregarent, omnibus bonis instructas, et ibi secure et prospere recumbere curarent. Rationes sunt: primo, quod tam specialis mentio ovium, caularum, maxime in omnibus orbibus expresse memoratis, uti et vers. 13, pastorum, et recubationis ovium, non videatur locum in hac prophetia habitura, si non uberius spectaret. Secundo, quia in prophetia parallela supra cap. xxxv, vers. 3, 4, ad quam mox vers. 15, 16, dignus intenditur, et unde verba diserte citantur, eodem sub emblemate ovium et pastorem de bona gubernatione et prospero civium statu sub ea, directe agitur. Tertio, quia mox in hac pericopa vers. 14, transiit fit, uti et in loco parallelo modo citato, ad Messiam, sumum pastorem et rectorem, tunc

13. **NUMERANTIS.** — Solet enim pastor vespere redacto grege ad caulas, in earum ostio oves dum transcut numerare, ne qua desit. Id litteraliter factum est post reditum: e Babylone, aiunt Theodoretus et S. Thomas; sed multo magis spiritualiter factum est per Christum et Apostolos ac alios pastores. Sic Christus, *Joan. x, 11 et 14*, oves suas vocat nominatim. Significat enim Propheta hic officium, curam et vigiliam pastorum Evangelicorum, ut scilicet singulis ovis in vigiliis, ne qua errans vagetur et pereat. Ita Rabanus, Lyranus et Vatablus. Ita fecit Christus, cum ait, *Joan. x, 14*: «Ego cognosco oves meas.» Et *Joan. xvii, 12*, et cap. xviii, 9: «Quos dedisti mihi, non perdidisti ex eis quemquam.»

Aliter Sanchez, quasi dicat: Armenta vestra, puta boves, asini, equi, etc., quae vobis abductis in Babylone, in Judea deserta sylvestria facta sunt et offerata, ut se ab hominibus tractari et numerari non paterentur; illa vobis redeuntibus in Iudaeam rursum circumdantur, flentque domestica, sicutque se tractari et numerari. Pastores enim vestri rursus ea pascent; itaque mansuefacient, ut ad manus veniant, et se tondere ac mulgeri sinant, utroque offerant ad emolumenta, quae ex ipsis herus volet capere. Hic sensus congruus est et accommodus.

14. **SUSCITABO VERBUM BONUM.** — Id est consolatorum, prosperum, faustum. Sic ait Poeta:

Nunc dicenda bono sunt hinc verba dia.

Secundo, «bonum» id est benignum, propitium, beneficium. Sic ait Virgilius, XII *Aeneid.*:

Vos, o mihi manea
Este boni, quoniam superis adversa voluntas.

15. **GERMINARE FACIAM DAVID GERMEN JUSTITIAE.** — Id est producam Christum filium Davidis, qui iustissimus erit, omniumque justificator. Ita Chaldaeus.

16. **HOC EST NOMEN QUOD VOCABUNT EUM.** — Hebraice, hoc est nomen quod vocabit eum, scilicet Jerusalem, id est Ecclesiam: *Dominus iustitia nostra*, id est Christus justificator noster, ipse noster est Dominus, ipse noster est Deus: hebraice enim est *Jehova*. Nomen ergo Christi, illi impositum, cap. xxiii, 6, communicatur hic Ecclesiae, imo Christus ipse suum nomen suae sponsae de more communicat, ut ipsa sponsam semper in ore habeat, laudet, celebret, dicens: Dominus Christus est iustitia mea, id est auctor iustitiae meae. Si ergo roges quoniam hoc civitas? quo nomine vocetur Ecclesia? Respondeo, vocari Ecclesiam Christi, seu Ecclesiam in qua omnes dicunt: Christus est iustitia nostra.

P. Gordonus, *Controv. I, cap. x, vult hunc locum manifestandum. Quarto*, accedit nihil vulgatus esse apud Prophetas hoc emblemata, vide *Exec. xxxv; Mich. ii, 13, 14.*

cum, vti et alios, a Iudeis esse depravatum, ut Christum esse Deum fateri cogantur. Nam tunc Noster quam Septuaginta et Chaldaei verunt, vocabunt eum, scilicet Christum, non eam, scilicet Jerusalem. Verum Franciscus Lucas in *Notis* ostendit contrarium, scilicet non hebraicum, sed latinum textum hic esse corruptum; et S. Hieronymus, non eum, sed eam veruisse: quia undecim exemplaria latina manuscripta habent eam, non eum. Veneta quoque editio Chaldaea habet *יהוה* la, id est eam, non *יהוה* le, id est eum. Videtur ergo lectio cap. xxiii, 6, huc translata, ut pro eum inreperit eum; eo quod illa lectio scribis esset notior, ex eo quod illa tempore Adventus quotidie legatur in Ecclesia. Contra Iudeos vero satis convincitur Christum esse Deum, ex simili loco cap. xxiii, 9, ut ibi dixi. Frustra ergo ipsi hunc locum depravassent: debuissent enim tam illum, quam hunc depravare.

17. **NON INTERIBIT DE DAVID VIR.** — scilicet Christus perse, et per suos Vicarios Pontifices regens Ecclesiam in sempiternum. Patet enim haec non esse vera de regno Iudeorum et Davidis temporali, ut quasi vir doctus ex Theodoro (hoc enim sub Zorobabel et Esdra extinctum fuit), sed spirituali; idem est de sacerdotio quod sequitur. Ita omnes passim Interpretes, praeter Theodorum qui vult Machabeos duces et pontifices habuisse matres ex stirpe David et Juda; itaque in eis permansisse tam stirpem, quam regnum et principatum Davidis. Sed hoc incertum est, nec sufficit, tum quia genealogiae per viros et patres ducentur, non per matres; tum quia Machabeorum principatus non diu stetit, et jam a 1600 annis plane interit.

18. **ET DE SACERDOTIBUS ET DE LEVITIS NON INTERIBIT VIR QUI INCENDAT SACRIFICIUM.** — Alludit ad victimas legis veteris, quae cremabantur occisae; sed per has intelligit Eucharistiam, ubi Christus (qui uti regnum Davidis, ita et vetus sacerdotium restauravit) charitatis igne succensus quasi creditur, immolatur et consumitur Deo. Est calachresis. Ita Theodoretus, Lyranus et alii. Mystice, omnes christiani quasi sacerdotes offerunt oblationes praeces et hostias bonorum operum Deo, *Rom. xii, 1*, et *I Petr. ii, 9*. Ita Rabanus, Hugo et S. Thomas. Significat ergo sacrificium Evangelicum, puta Eucharistiae, fore perpetuum et duraturum usque ad tempora Antichristi, imo usque ad finem mundi. Ita S. Hippolytus, libro *De Consummatione mundi*

20 et 21. **SI IRRITUM POTEST FIERI PACTUM MEUM QUOD DIE, ET PACTUM MEUM CUM NOCTE, UT NON SIT DIES ET NOX IN TEMPORIS SUO: ET PACTUM MEUM IRRITUM ESSE POTERIT CUM DAVID,** — cum Christo filio Davidis. *Primo*, Theodoretus sic exponit: Sicut dies non potest esse nox, nec nox dies: ita fieri nequit ut pactum meum cum David non sit pactum, et sit irritum. *Secundo* et genuine, Rabanus: «Sicut, inquit, leges caeli, diei et noctis in suo ordine immobilitate persistunt: sic promissio Dei immobilis perman-

nebit.» Unde Chaldaeus vertit: *Sicut fieri non potest ut haec deficiant.* Et sic explicat Jeremias, cap. xxxi, 36, dicens: «Si defecerint leges istae coram me.» Simile schema et pathos est in *Octavia Seneca*:

Jungatur ante secula sideribus freta,
Et ignis unda, tartaro tristi polus,
Lux alma tenebris, rōsidat nocti dies, etc.

24. **DUAE COGNATIONES.** — duae familiae, una regia Davidis, secunda Aaronis sacerdotalis (1), ita Theodoretus, Rabanus et Hugo: vel, ut Lyranus, Juda et Benjamin, quae duae tribus solae remanserunt, aliis decem abductis in Assyriam, unde has duas dicebat Deus elegisse et sibi servasse; quas cum viderent impii, vel Chaldaei, ut Rabanus et S. Thomas, vel potius, ut Vatablus et Hugo, increduli Iudei, jam pariter a Deo abjectas, et capiendas a Chaldaeis, despiciebant populum Dei, quasi nun-

(1) Duas istas familias non esse regiam familiam et sacerdotalem, ut nonnulli est visum, sed duas gentes, Judaeam et Israelitam, suadet parallelum *יהוה* in altero hemistichio: nam duae illae familiae non effecerunt populum *Jova*. (Rosenmüller.)

quam in pristina dignitate restituen. Dum.

EO QUOD NON SIT ULTRA GENS, — ita ut videatur illis non esse gens Iudeorum numeranda, vel aliquis momenti. Ita Septuaginta.

SI PACTUM MEUM INTER DIEM. — Sicut fieri non potest, ut non posuerim tum initio mundi, tum *Genes. viii, 21*, cum Noe pactum de stabilitate caeli et terrae, vel ut illud revocem aut mutem: sic fieri non potest, ut omnino abjiciam filios Jacob et David, aut eos a captivitate non liberem: quin vero certissimo eos reducam, et dabo Apostolos, qui sacerdotibus et principibus legis et regni veteris succedant, quasi pontifices et principes Ecclesiae, *Psal. xlii, 47*. Hi ergo erunt principes seminis, id est posterorum, Abraham, Isaac et Jacob, puta verorum Israelitarum, qui sunt filii Abraham non secundum carnem, sed secundum fidem et spiritum, *q. d.* Apostoli eorumque successores erunt principes fidelium, sive christianorum: hi enim sunt filii Abraham, Isaac et Jacob; filii, inquam, promissionis, non carnis, *Rom. ix, 6* et sequent.

26. **CONVERSIONEM,** — captivitatem. Vide dicta vers. 7.

CAPUT TRIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jeremias vaticinatur Jerusalem tradendam Chaldaeis eam obsidentibus. Sedecias ergo rex ut Deum placaret, fœdus cum populo inquit de servanda Dei lege, atque edixit ut juxta legem Exod. xxi, 1, quisque dimitteret servos et ancillas liberos anno septimo (qui inde olim dictus est annus libertatis, idque in memoriam et gratitudinem liberationis ex Aegypto). Populus id prorsus et fecit: mox soluta fuit obsidio; recessit enim Nabuchodonosor ut occurreret Aegyptis, qui contra se veniebant in opem Iudeorum, ut dicitur cap. xxxvii, vers. 4. Iudei jam metu liberi, rursus stimulantur avaritia, servos quos dimiserant, in servitutum redigunt, contra legem et promissum suum. Hinc reprehendit eos Jeremias, et minatur Chaldaeorum reditum: fugatis enim Aegyptis redierunt Chaldaei anno 9 Sedeciae, et anno 11 expugnaverunt Jerusalem. Ita Theodoretus Hugo, Lyranus, S. Thomas et alii. Vulgo dicitur:

*Dæmon languebat, monachus tunc esse volebat:
Ast ubi convalevit, mansit ut ante fuit.*

Sic hic Iudei et alii multi, cum virgam Dei sentiant, omnia promittunt; ea aversa, redeunt ad pristina vitia. Rursum, notent hoc urbes et respública bello, fame aut peste a Deo afflictæ, quomodo hoc flagellum avertere debeant; nimirum patiendo, peccata ob quae immittitur corrigendo, vitam mutando, ac praesertim delendo se operibus charitatis et misericordiae. Ita enim Hebraei hic obsessi, servos aonando libertate, obsidionem et servitutum Chaldaeorum evaserunt: at ubi rursus in servitutum eos revocarunt, ipserunt mox in Chaldaeorum servitutum et jugum tyranicum incidunt. Hoc fidelibus in publica calamitate suggerant et inculeant sanctorum doctores (2).

1. Verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino, quando Nabuchodonosor rex Babyloniae, et omnis exercitus eius, universaque regna terrae, quae erant sub potestate manus ejus.

(2) In duas partes hoc caput dividi potest. Priorem vers. 1 ad vers. 7, vix dubium est probatam esse antiquam Jeremias a rege in custodiam daretur, cum hic causa narretur ob quam a Sedecia in carcerem missus

fuerit. Secundam vero obsidentibus jam Babyloniae Hierosolymam haud diu post eam, quae septem prioribus capitulis versibus constituitur editam esse, prodit ejus argumentum.

et omnes populi bellabant contra Jerusalem, et contra omnes urbes ejus, dicens : 2. Ille dicit Dominus Deus Israel : Vade, et loquere ad Sedeciam regem Juda : et dices ad eum : Ille dicit Dominus : Ecce ego tradam civitatem hanc in manus regis Babylonis, et succendet eam igni. 3. Et tu non effugies de manu ejus : sed comprehensione capieris, et in manu ejus traderis : et oculi tui oculos regis Babylonis videbunt, et os ejus cum ore tuo loquetur, et Babylonem introibis. 4. Attamen audi verbum Domini, Sedecia rex Juda : Hec dicit Dominus ad te : Non morieris in gladio, sed in pace morieris, et secundum combustiones patrum tuorum regum priorum qui fuerunt ante te, sic comburent te : et vae, Domine, plangent te : quia verbum ego locutus sum, dicit Dominus. 6. Et locutus est Jeremias propheta ad Sedeciam regem Juda universa verba haec in Jerusalem. 7. Et exercitus regis Babylonis pugnabat contra Jerusalem, et contra omnes civitates Juda, quae reliquae erant, contra Lachis, et contra Azecha : haec enim supererant de civitatibus Juda, urbes munitae. 8. Verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino, postquam percussit rex Sedecias fedus cum omni populo in Jerusalem praedicans : 9. ut dimitteret unusquisque servum suum, et unusquisque ancillam suam, Hebraeam et Hebraeam, liberos : et nequaquam dominarentur eis, id est in Judaea et fratre suo. 10. Audierunt ergo omnes principes et universus populus, qui inierant pactum ut dimitteret unusquisque servum suum, et unusquisque ancillam suam liberos, et ultra non dominarentur eis : audierunt igitur, et dimiserunt. 11. Et conversi sunt deinceps : et retraxerunt servos et ancillas suas, quos dimiserant liberos, et subjugaverunt in famulos et famulas. 12. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam a Domino, dicens : 13. Hec dicit Dominus Deus Israel : Ego percussi fedus cum patribus vestris, in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de domo servitutis, dicens : 14. Cum completi fuerint septem anni, dimittat unusquisque fratrem suum Hebraeam, qui venditus est ei, et serviet tibi sex annis ; et dimittes eum a te liberum : et non audierunt patres vestri me, nec inclinaverunt aurem suam. 15. Et conversi estis vos hodie, et fecistis quod rectum est in oculis meis, ut praedicaretis libertatem unusquisque ad amicum suum : et inistis pactum in conspectu meo, in domo in qua invocatum est nomen meum super eam. 16. Et reversi estis, et commaculastis nomen meum : et reduxistis unusquisque servum suum, et unusquisque ancillam suam, quos dimiseratis ut essent liberi et suae potestatis : et subjugastis eos ut sint vobis servi et ancillae. 17. Propterea haec dicit Dominus : Vos non audistis me, ut praedicaretis libertatem unusquisque fratri suo, et unusquisque amico suo : ecce ego praedico vobis libertatem, ait Dominus, ad gladium, ad pestem, et ad famem : et dabo vos in commotionem cunctis regnis terrae. 18. Et dabo viros, qui pravaricantur foedus meum, et non observaverunt verba federis, quibus assensu sunt in conspectu meo, vitulum quem conciderunt in duas partes, et transierunt inter divisiones ejus : 19. principes Juda et principes Jerusalem, eunuchi et sacerdotes, et omnis populus terrae, qui transierunt inter divisiones vituli : 20. et dabo eos in manus inimicorum suorum, et in manus quarentium animam eorum : et erit morticinium eorum in escam volatilibus caeli, et bestiis terrae. 21. Et Sedeciam regem Juda, et principes ejus, dabo in manus inimicorum suorum, et in manus quarentium animas eorum, et in manus exercituum regis Babylonis, qui recesserunt a vobis. 22. Ecce ego praecipio, dicit Dominus, et reducam eos in civitatem hanc, et prelabuntur adversus eam, et capient eam, et incendunt igni : et civitates Juda dabo in solitudinem, eo quod non sit habitator.

Auctor veteris Chronici hebraei, quod *Seder Olam* habet inscribitur, quae haec pericopa dicta et facta narrantur, septimo Sedeciae anno, et sic itaque annos ante obsessam a Chaldeis urbem, contigisse statuit, hoc potestimum argumentum nixus, quod Ezechiel, cap. xxxi, anno septimo post deportatum Jechoniam, qui idem Sedeciae annus septimus, a senioribus Israeliticis, qui una cum

ipso in exilio degobant, de servorum manumissione concensus fuerit. Quam sententiam, et Jerchio probatam, pluribus rationibus asserere conatus est Alph. Des Vignes, *Chronologie de l'histoire sainte*, tom. I, pag. 785. ita ut hanc pericopam alieno hoc loco positam contendant, neque tamen, inquit Rosenmuller, quod evincere voluit, aliis facile persuaserit. Nam in ea, quam Ezechiel

4. QUANDO NABUCHODONOSOR. — Videtur prima haec obsidio Jerusalem contigisse anno 8 Sedeciae, nam anno 9 rediit Nabuchodonosor, et continuavit eam ad annum 11 Sedeciae, quo eam cepit, *Esra*, xxix, 1, et cap. lvi, 4; ergo annus octavius Nabuchodonosoris fuit annus septimus libertatis et remissionis, ut patet vers. 9 et 14.

Dies : Annus primus Sedeciae fuit annus quartus hebdomadis annorum sabbaticorum, ut dixi cap. xxviii, 1; ergo septimus annus, sive sabbaticus, fuit annus quartus regni Sedeciae, non octavus.

Respondeo : Verum id est secundum rectum et legatem computum, sive secundum stylum veteris Calendarii, non autem novi : quia enim hi anni septimi, multis lustris et forte saeculis fuerant neglecti, nec observati; hinc Sedecias eos hic revocans, inchoavit eos ab initio regni sui, accedente praesertim necessitate instantis captivitatis, uti dicitur vers. 14.

B. IN PACE, — non violenta, sed naturali morte, alioqui in pace non est mortuus qui in captivitate obiit.

SECUNDUM COMBUSTIONES PATRUM TUORUM, etc., COMBURENT TE. — Sic Gentiles cadavera suorum comburebant, ut de Miseno habet Virgilius, libro VI *Aeneid.* Idem Judaei fecerunt Sauli, I *Reg.* xxxi, 12, et Sedeciae hic, uti verba textus significant.

Secundo et melius, alii ex Hebraeo vertunt, *comburent tibi*, scilicet aromata. Ita Hugo, Lyranus, Vatablus, Isidorus et alii : aromata enim regum cadaveribus imponi et comburi solita fuisse patet II *Paralip.* cap. xvi, 14, et cap. xxi, 49. Nimirum aromata significabant regis vitam laudabilem fuisse, et grate fame odore omnes recreasse. Sic jam flores et sarta dantur virginibus et doctoribus mortuis, eorumque sepulcris imponuntur. Atque juxta hunc sensum videtur explicandus Noster *Interpres*, q. d. « Comburent te, » id est super te, id est sufficienter te ut tibi, inquit Maldonatus. Vel te : quia corpus tuum in aromatum adustione etiam igne attingetur, et quasi aduretur, atque hoc ipso censetur combustum, quo aromata super funus ejus combusta sunt. Sic Hispani, ait Sanchez, dicunt, *comedi mortuum* eum ex funereo mortui convivio comederant. Nam David, Salomon, et alii reges mortui non leguntur combusti, sed sepulti : ita Hebraei et Latini. Sic ex adverso Asa rex, II *Paralip.* xvi, 8, dicitur sepultus, sed ante positus in lecto cum aromatibus et unguentis, quae a com-

septimo post deportatum Jechoniam habuit, concione, de servorum manumissione nec vola nec vestigium existat, atque de illa re seniores Israeliticis vatem consulto, non nisi conjecturis quibusdam parum verisimilibus ex argumento illius ad Ezechiel habitae concionis elicere studuit. Olasat praeterea opinio Vignolii, quod obsidionis tunc, in qua ea quae haec pericopa narrantur gesta essent, ad tempus soluta, sed mox renovanda, diceret si mentio vers. 21, 22.

Nihil synopsi supra positae addendum judicamus, quo series totius capituli clarius evadat.

buserunt super eum ambitione nimia. » Ubi R. Kimchi alique Hebraei tradunt, non tantum aromata, sed et lectos, vestes aliisque suppellectilia misse de more combusti, ne in usum cuiusquam, quae regia prosapia non esset, asumerentur. Idem annotavit Hieronymus Magnus, lib. III *Miscellan.* cap. xi. Videntur Judaei hoc in re imitari Gentiles qui aromata, arma, vestes resque charissimas in rogum defuncti inficiebant, uti Caesari relictos parentasse scribit Suetonius. Esto Judaei ob fidem et spem resurrectionis, aromata et suppellectilem tantum cremarent, non corpora.

Audi Plutarchum de Catone Minore in funere Crepionis fratris : « Cum jam fratrem mortuum comperisset, gravius ferre visus est, quam philosopho conveniret. Nam non solum lamentis et placenti, sed sumpto funeris immo die, exquisitisque vaporibus et pretiosis vestibus corpus cremavit. » Et Tacitum, lib. III *Annal. de funere Germanici* : « Atque ubi colonias transgrederetur, atratae plebes, frabenti equites, pro opibus loci, vestem, odores, aliisque inmerum solemniam cremabant. » Ex eodem ritu Periantrum in gratiam suae uxoris mortuae, vestes omnium mulierum Corinthiarum cremasse, tradit Herodotus, lib. III. Cicero, lib. II *De Legib.*, hanc odorem in rogum conjectionem vocat « sumptuosam respersionem, » ac lege XII Tabularum prohibuit asserit. Plinius, lib. XII, cap. xviii : « Periti, ait, rerum asseverant non ferre (Arabiam) tantum odorem anno fetu, quantum Nero novissimo suae Poppaeae die cremaverit. » Valerius Maximus, libro V, cap. 1 : « Caput etiam (Pompeii) plurimis et pretiosissimis odoribus cremandum curavit Caesar. » Cynthis apud Propertium, lib. IV :

Cur nardo flammae non olivae meae?

Statius, lib. II *Sylo.*, de rogo Glauciae :

Quid ego exsequias et profliga flammis
Dona rogar? moestoque ardentia tuncera lumen?
Quod tibi perpetuo trisris rogo aggere crevit?
Quod Cilicum flores, quod munera graminis Indi, etc.

Ibidem de psittaco Melioris :

Assyrio cineres adolentur amomo,
Sicamisque crocis : senio nec fessus inertis
Scandit odoratos phanix felicitur ignes.

Ibidem in *Epicædo Filii Ursi* :

Odoriferos exhaustit flamma Sabaeos,
Et Cilicis messes, Phariae exempta volucris
Cinnamam, et Assyrio manantes granum succos.

VAE, DOMINE, PLANGENT TE. — Plangentes reges et principes dicebant, uti אדון *hoi adon*, id est *heu. Domine* : plangentes vero privatos dicebant, וי אה *hoi ach*, *heu, frater*, וי אה *hoi ach*, *heu, soror*, ut patet IV *Reg.* cap. iii, vers. 10. Esto enim reges ob parem regalem dignitatem se invicem vocarent fratres, uti recte probat hic Sanchez; tamen in

funere regum vix aderant reges, qui eos plange-
rent, fratresque compellarent.

Porro formulam planctus Sedecias ita descri-
bunt Hebraei in sua chronologia, quam ipsi vo-
cant *Seder Otam*, id est *Series*, sive *Historia secuti*:
« Interit Sedecias, et de ipso hunc instituerunt
planctum: Hec quia mortuus est rex Sedecias,
bibens leuam omnium aetatum, » id est luens pec-
cata priorum saeculorum: fuit enim ipse ultimus
rex Juda. Ita exponit Genebrardus ibidem.

8. PERCUSIT REX SEDECIAS FOEDUS, — inter se
summaeque populum et Deum, promittens quod
Deum colerent, ejusque legem seruirent. Nominat
vero praebitis legem remissionis anni septimi, tum
quia ille annus erat praesens; tum quia magis ad
rem pertinebat. Servos enim manumittebant juxta
legem, ut ipsi in servitum Chaldaeorum non in-
ciderent.

PREDICANS, — voce praeconis denuntians (1).

14. CUM COMPLETI FUERINT SEPTEN ANNI. — Com-
pleti, a id est compleri cepti: nam septimo anno
inveniente aut certe corrente, et aedum completo,
servi dimittendi erant liberi; unde Septuaginta
vertunt: *Cum completi fuerint sex anni*. Sic Luc. II, 21,
dicitur: « Postquam consummati sunt dies octo
ut circumcideretur puer, » id est cum completi
sunt dies, et perventum fuit ad diem octavum
circumcisioni praestitum.

15. UT PREDICARETIS LIBERTATEM UNUSQUISQUE AD
AMICUM (id est proximum) SUUM, — id est proximis
suis, puta servis et ancillis Hebrais: Gentiles enim
haec lege et libertate non gaudebant. Ita Pagninus,
Valabius et alii, qui proinde vertunt: *Ut predica-
ret libertatem unusquisque fratri suo*; alii, *ad proxi-
mum suum*, puta ad heros, *q. d.* Heri invicem se
hortabantur ad manumissionem servorum juxta
Dei legem.

(1) Vers. 9. « Ut dimitteret unusquisque servum
suum, » etc. Legesantium erat, *Exod. XXI, 2; Deut. XV, 12*,
ut si quis servum Hebraeorum emerit, cum non ultra sex
annos in servitio detineret, sed anno septimo liberum di-
mitteret. Quod cum per longum tempus Judaei observare
omississent, tunc imminuentibus monti calamitatibus, quas
ab irato Deo penae loco sibi infligi sentiebant, illud reli-
gioso observare sese obstrangebant, quod hoc edito pie-
tatis specimen sperabant, fore ut Deum placarent, et
impudentia mala averterent. Quod vero servorum ma-
nmissione, non alio aliquo modo, obsequii sui erga le-
ges divinae documentum probare apud se considerarent,
hanc liquet. Sunt qui patet annum tunc fuisse, aut in-
stitisse, sabbaticum. Sed talis anno non fuisse servos ma-
nmittendos, vidimus in not. ad *Exod. XV, 2*, edit. tert.
Confundunt illi interpretes annum sabbaticum cum je-
hele, qui quinquagesimus quoque annus fuit. Verum
ex J. G. Frankii et Jugatione in *Novo system. Chronol.*
pag. 278, et *Tab. histor. Chronol.* cap. X, annus ille, quo
Chaldaei Hierosolyman versus movebant, neque sabbati-
cus erat, neque jubileus, nec prope instabat. Neud im-
probabile est, quod Veuena conjicit, Judaeos tunc, uti
in casibus difficillimis apud Graecos et Romanos subinde
factum est, dimisisse servos tempore obsidionis, ut eos
haberent inventores, et eorum opera uterentur; quare
ob obsidione liberati, eos mox sub jugum reducerunt.
(Rosenmuller.)

16. COMMACULASTIS NOMEN MEUM, — dedecore af-
fecistis, violantes legem et pactum meum, quasi
rem vilem et ad notum mutabilem et violabilem.
Praeclare S. Bernardus in *Sermonibus*: « Coram Deo
nec leprosa valet obedientia, nec cuncta patientia. »

UT ESSENT LIBERI ET SUE POTESTATIS. — Hebraei
dimisistis eos in animam suam, id est sui auctore,
id est libertati, eos reliquistis et restitistis.

17. PRAEDICO VOBIS LIBERTATEM. — Ironice loquitur,
q. d. Vos liberos dimisistis servos libertati suae,
sed eam revocastis et violastis; hinc ego vos in-
nummittam, ut non sitis amplius servi mei, sitisque
liberi, non ut eatis quo vultis; sed deserens vos
et hostibus exponens, permittam ut abeat in
gladium, pestem et famem, utque haec, quos novi
heri dominique vestri libere in vos grassentur.
Ita D. Thomas, vide cap. XV, 2.

Secundo, R. David explicat, *q. d.* Praedico vo-
bis, id est contra vos, libertatem hostibus, ut vos
servitii subjiciat.

Tertio, Maldonatus: Praedico libertatem, id est
servitum et captivitatem, ut sit antiphrasis. Sed
primus sensus planus est et genuinus.

IN COMOTIONEM. — Hebraei et Septuaginta, in
dispersionem, ut vagi, instabiles, limidi et trepidi
instar Cain vagemini, totoque orbe spargamini
quasi errones. Ita Theodoretus, Lyranus, Hugo,
Maldonatus.

Aliter Valabius et Dionysius, *q. d.* Ut omnes
commoveantur, vel metu, vel commiseratione,
visa vestra clade. Aliter alii, *q. d.* In commo-
tione, » scilicet capitis, id est in derisum.

18. VITULUM QUON CONCIBERUNT. — Dupliciter haec
accipi possunt. Primo, « dabo viros, etc., vitu-
lum, » id est tanquam vitulum, ut, sicut hic vi-
tulus divisus fuit, ita ipsi per varia regna dissi-
dantur et dispergantur. Ita Maldonatus. Addit Sa-
nchez, *q. d.* Dabo te vitulum quem concidisti, id
est faciam te apparere ea specie, qua vitulus concisus
et discerptus. Subjiciens hostili cultro, et
late per varia regnorum spatia dispergeris. Patet
ex vers. 20.

Secundo et aptius, ut vitulum referatur ad « non
observaverunt, » et per vitulum intelligatur pactum
cum Deo initum, et occisione vituli confirmatum,
tum hic, tum *Exod. cap. XXIV, 3*, ut sit metonymia
et catachresis. Ita D. Thomas, Lyranus, Dionysius.
Unde Valabius vertit, *verso in duas partes vitulo*.

Nota hic cum Theodoro, D. Thoma et aliis, pris-
cum tum Hebraeorum, tum aliarum gentium ritum
sancienti foedera per victimam, puta vitu-
lum: eum enim mactando, et in duas partes di-
videndo, ac per medium transeundo, impreca-
bantur sibi mortem et similem dissectionem, si
foedus violarent. De qua re plura dixi *Genes. XV,*
10, et Exod. XXIV, 8.

ET DABO, — dabo, inquam.

ET ERIT MORTICINUM, — id est cadaver occisum:
alioqui morticinum proprie, id est cadaver, quod
sine vi, sponte et naturaliter mortuum est.

22. PRÆCIPIO — Chaldaeis, ut ad obsidionem
redeant: « praecipio, » id est permitto, ordino,
dirigo, ut redeant ad exidium Hierosolymae. Nam
Hebraeorum *תצאו* significat omnem Dei ordina-
tionem et providentiam, sive imperativam, sive
ordinativam, sive permissivam. Sic Deus hic praeci-
pit, id est, primo, ordinavit omnia, verbi gratia,
fortunando res Chaldaeorum, dando eis facilem
et celerem victoriam contra Aegyptios, addendo
eis vires et animos, obijciendo menti eorum Hiero-
solymae tot annis obsesce et exhaustae expugna-
tionem fore facilem, etc.; quibus omnibus ef-
fectum est, ut Chaldaei sponte sua redirent ad eam
obsidendam et expugnandam, quod Deus in tota
haec serie providentiae et ordinationis suae inten-
debat: hinc secundo, praecipit, id est, hunc Chaldaeo-
rum reditum ordinavit et direxit ad justam
suam vindictam, ut scilicet hac ratione, per eos
puniret et plecteret impios et fedifragos Judeos.
Sic Deus dicitur praecipisse corvis ut alerent Eliam,

praecipisse, id est ordinaris et dedisse eis instin-
tum afferendi panem ad Eliam. Sic Deus dicitur
praecipisse, id est directe permississe, maledictio-
nem Semei, eamque ordinasse ad punitionem
adulterii et homicidii Davidis. Justa ergo et con-
grua pena Judaeorum fuit, ut sicut ipsi contra
legem servos revocarant in servitum, ita vicis-
sim Deus revocaret Chaldaeos ad eorum obsidio-
nem et vastationem.

Simili, et aequae justa antithesi dixit S. Chryso-
stomus, hom. 2 in *Joan.*: « Ridelum est, ut ser-
vos nostros in nostris semper negotiis occupa-
tos veimus, nos vero nullum Dei exhibere servi-
tium, praesertim cum nostra omnis servitus nihil
ei conferat. » Quocirca congruo justoque iudicio
Dei saepe fit, ut qui segnitur, tarde, inobedi-
enter serviunt Deo, etiam servos in obsequio suo
sentiant segnes, tardos, inobedientes, refracta-
rios.

EO QUOD NON (ITA UT NON) SIT HABITATOR.

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Exemplo obedientiae Rechabitarum, arguit Judaeorum inobedientiam, atque his promittit, scilicet captivitatem: illis primum, scilicet posteritatem perpetuam et suum patrocinium, promittit (1).

1. Verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino, in diebus Joakim filii Josiae regis Juda, dicens: 2. Vade ad domum Rechabitarum: et loquere eis, et introduces eos in domum Domini, in unam exedram thesaurorum, et dabis eis bibere vinum. 3. Et assumpsit Jezoniam filium Jeremiae filii Habsaniae, et fratres ejus, et omnes filios ejus, et universam domum Rechabitarum: 4. et introduxi eos in domum Domini ad gazophylacium filiorum Hanan, filii Jegedielae hominis Dei, quod erat juxta gazophylacium principum, super thesaurum Maassae filii Sellum, qui erat custos vestibuli. 5. Et posui coram filiis domus Rechabitarum scyphos plenos vino, et calices: et dixi ad eos: Bibite vinum. 6. Qui responderunt: Non bibemus vinum; quia Jonadab filius Rechab, pater noster, praecipit nobis, dicens: Non bibetis vinum vos, et filii vestri, usque in sempiternum: 7. et domum non edificabitis, et sementem non seretis, et vineas non plantabitis, nec habebitis: sed in tabernaculis habitabitis cunctis die-

(1) Prima pars Jeremiae vaticiniorum sectio tertia duobus sermionibus quasi disparatis absolvitur, uno de Rechabitis, cap. xxxv; altero de fati libri prophetici, cap. xxxvi. Quae xxxv capite narratur, regnante Joakimo, Josiae filio; acta esse, notat inscriptio vers. 1, non indicato tamen regni illius anno. Calmetus ad tempus quo iterum vult Joakim Nabuchodonosor Hierosolyman cinxit, haec referre videtur. Quam sententiam suam facit ex parte d'Alibi, haec referendo ad tempus quo adversus Hierosolyman primo vel iterum pergebat, scilicet anno quarto vel septimo regni Joakim. Nos postremo Joakim tempore, cum Nabuchodonosor non immeret iam amplius, sed in Judaeam irruptionem fecisset, quae hic legitur existimamus. Vers. 11 cum Rosenmuller, ut probabilis existimamus.

Hoc caput dividitur in narrationem historicam, et in accommodationem historiae. Primum, in priori parte vide-

mus, primo, mandatum divinum Prophetae datum, de Rechabitis in templum deducendis, et ad vini potum invitandis, 1, 2; secundo, deductionem hanc et oblatio-
nem per Prophetam factam, 3, 4; tertio, repulsum a Rechabitis datum, hujusque rationem ex paterno insti-
tuto redditam, 6-10; quarto, eam quae potest et Rechabitis, eae ergo tunc in urbe morantini contra Jonadabi interdictum, explicationem ab isdem additam de
capta praeter morem habitazione in urbe, 11.

Secundo, hujus historiae, imperante Deo, accommoda-
tionem facit Propheta, primo, exprobrando Judaeis in-
obedientiam erga Deum, collatione facta obedientiae Rechabitarum patri praestitae, 13-16; secundo, denuntiando
promissione benedictionis Rechabitis obedientibus con-
cedenda, vers. 17-19.

bus vestris, ut vivatis diebus multis super faciem terre, in qua vos peregrinamini. 8. Obedivimus ergo voci Jonadab filii Rechab, patris nostri, in omnibus quæ præcepit nobis, ita ut non biberemus vinum cunctis diebus nostris nos, et mulieres nostræ, filii, et filia nostra: 9. et non ædificaverimus domos ad habitandum: et vineam, et agrum, et sementem non habuimus: 10. sed habitavimus in tabernaculis, et obedientes fuimus, juxta omnia quæ præcepit nobis Jonadab pater noster. 11. Cum autem ascendisset Nabuchodonosor rex Babylonis ad terram nostram, diximus: Venite, et ingrediamur Jerusalem a facie exercitus Chaldaeorum, et a facie exercitus Syriæ: et mansimus in Jerusalem. 12. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens: 13. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Vade, et dic viris Juda, et habitatoribus Jerusalem: Numquid non recipietis disciplinam ut obediatis verbis meis, dicit Dominus? 14. Prævaluerunt sermones Jonadab filii Rechab, quos præcepit filiis suis ut non biberent vinum: et non biberunt usque ad diem hanc, quia obedierunt præcepto patris sui: ego autem locutus sum ad vos, de mane consurgens et loquens, et non obedistis mihi. 15. Misique ad vos omnes servos meos prophetas, consurgens diluculo, mittensque et dicens: Convertimini unusquisque a via sua pessima, et bona facite studia vestra: et nolite sequi deos alienos, neque colatis eos: et habitabit in terra, quam dedi vobis et patribus vestris: et non inclinastis aurem vestram, neque audistis me. 16. Firmaverunt igitur filii Jonadab filii Rechab præceptum patris sui, quod præceperat eis: populus autem iste non obedivit mihi. 17. Ideo hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Ecce ego adducam super Juda, et super omnes habitatores Jerusalem, universam afflictionem, quam locutus sum adversum illos: eo quod locutus sum ad illos, et non audierunt: vocavi illos, et non responderunt mihi. 18. Domui autem Rechabitarum dixit Jeremias: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Pro eo quod obedistis præcepto Jonadab patris vestri, et custodistis omnia mandata ejus, et fecistis universa, quæ præcepit vobis: 19. propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Non deficiet vir de stirpe Jonadab filii Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

Nota hystorologiam; hæc enim, utpote gesta sub Joakim prius contigerunt, quam que cap. præced. sub Sedecia enarrata sunt. Vide Can. III.

Nota secundo: Rechabite metu Nabuchodonosoris, anno quarto Judeos rebellantes invadentis, confugerunt e suis agris in urbem Hierosolymam, ibique diu pacifice habitaverunt, ut patet vers. 11. Hæc ergo dicta videntur a Jeremia anno septimo vel octavo Joakim, qui fuit tertius et quartus Nabuchodonosoris.

2. VADE AD DOMUM. — ad hospitium, ad quod in urbe se receperant, ut patet vers. 14: nec enim Rechabite domos habebant, sed tabernacula, ut patet vers. 7.

RECHABITARUM. — Notant contra Calvinum Hebræi et Latini, ut D. Thomas, Hugo, Lyranus, Dionysius, Capella et alii, Rechabites esse Cinesios. Idque ita esse patet I Paralip. II, 55, ubi dicitur: « Hi sunt Cinesii, qui orti sunt ex Hamat (ita enim est Hebræice) Noster vertit, colore) patre familie Rechabitarum. » Nati sunt ergo Rechabite ex Jethro, quæ et Raguel et Cinesus est dictus, quia de stirpe Cin ortus. Moses enim duxit uxorem Sopheram filiam Jethro: hinc Jethro venit ad Moysen, Exod. cap. xviii, vers. 1, et posteri ejus, qui Cinesii dicti sunt, inter Judeos habitaverunt; ut patet de Jabel uxore Haber Cinesii, quæ occidit

Sisaram, Judic. iv, 11. Ex dictis patet Rechabitas non fuisse Judeos, sed Madianitas; talis enim fuit Jethro.

Ex Jethro ergo prognatus est Rechab vir illustris, qui familie Rechabitarum nomen dedit. Suspiciatur vir doctus, Jethro, sive Hobab, de quo Numer. x, 29, esse Rechab, qui Madianitarum vitam et mores, nimirum vacandi rei pecuariae, non autem seminandi agris, aut plantandis vineis, posteris suis tradiderit, et præcepto saxerit. Itaque a tempore Moysi et Jethro cepisse hoc institutum Rechabitarum, imo ante, scilicet a barbaris Madianitis, qui instar nomadum vagabantur, ideoque habitabant in tabernaculis, uti Tartari in plaustriis. Verum obstat, quod Rechab hic fuerit pater sancti Jonadab, viri zelosi, qui cum Iehu Baal et Baalitis everit, IV Reg. cap. x, 23. Tempore ergo Jehu, vel potius paulo ante, cepit hoc non barbarum, sed pium et religiosum Rechabitarum institutum. Itaque Rechab pios patrum mores, et quæcumque per traditionem a majoribus sacrite observata acceperat, quasi per legem sancta et stabilita tradidit filiis suis: quæ ipsi ita religiose observabant, ut S. Hieronymus, epis. 13 ad Paulinum, eos cum Elia, Eliseo et filiis Prophetarum, vocet patres monachorum: nam primo, Rechabite extra urbes seorsim vivebant, ut faciunt

monachi. Secundo, domos non habebant, sed habitabant in tabernaculis, quasi peregrini terra, non civis. Tertio, vino et deliciis abstinabant, unde Rechabitarum posteri, sive successores, fuerunt Essæi sive Esseni, de quibus Philo, Eusebius et alii. Hi enim æque temperantes et continentines fuerunt. Ita ex S. Nilæ et Suida docet Serarius, lib. III Triher. cap. ix. Quarto, non negotiabantur, non serebant, non metebant, non querebant opes, esto haberent uxores et liberos, sed vivebant ex pecoriis, et arte pastorilia, victu et vestitu simplici contenti. Quinto, erant Scribae, id est sapientes, legis studiosi, Deique contemplationi, laudibus et hymnis vacabant: unde ab eis scriptus dicitur psalmus LXX, ut habet ejus titulus. Ita Hebræi et S. Hieronymus supra.

EXEDRAM. — Cubicula hæc erant, sive cellæ edificatae in appendicibus templi, ubi sedere et quiescere poterant sacerdotes et Levitæ. Unde exedrae græce dicebantur a sessione, atque ibi suppellex et opes templi recondabantur. Unde vers. 4, exedra vocatur gazophylacium. Exedrae ergo erant, sicut subsellia Canonicorum in choro.

Moraliter, qualis debeat esse Rechabitarum, id est Religiosorum, vita, graphice describit Eusebius Emisæus (vel potius Eucherius) hom. 9 ad Monachos: « Contentione laudabili certate; sit unusquisque vestrum in opere Dei promptior, in oratione ferventior, in lectione sollicitior, in castitate sit purior, in sobrietate pareior, in lacrymarum largitate profusior, in corpore honestior, in corde sincerior, in ira mitior, in mansuetudine moderator, in risu rarior, in compunctione ferventior, in gravitate funditor, in charitate jucundior. Et S. Bernardus, serm. 9 in Cena Domini: « Cum, ait, vidideris monachum ad contumeliam humilem, ad opprobria patientem, suis devotum prioribus, in moribus mansuetum, tacitum ad loquendum, assiduum ad silentium, in claustro attente legentem, in Ecclesia suis vocibus Christum cum omni devotione laudantem, si non contine, tamen quotidie lacrymantem, parcum in refectione, ad obedientiam promptum, ubique proclivum, ubique inclinatum, ubique verecundum, ore oculum pulsantem, semper ad Dominum corde clamantem, cultorem proximi, et contemptorem sui, cunctos diligentem, seipsum odientem, tunc dicere poteris: Monachus iste sui Creatoris servat mandatum. O quam felix, o quam beatus est monachus talis! »

Audi et Nazianzenum, Iamblic. 45, uno carmine totum monachi officium complectentem:

Quid est monachus? Est qui vivit et legi et Deo. Movit, saluti quæ studet soli coloris.

Mori est monasterium, sive monachorum coetus, ut patet. Perperam ergo Lewenklavius mori vertit, solitudo.

Hoc est enim quod alter Nazianzenus, puta S. Basilius, ait in serm. De Instit. monachi: « Mo-

nastice vite institutum nihil aliud sibi propositum habet, quam animæ salutem, atque ut quidquid ad eum finem prodesse potest, tanquam Dei mandatum cum timore observet. » Hæc de causa Nazianzenus monachos vocat Rechabites.

4. HOMINIS DEI. — Propheta Domini. Ita Chaldaeus, Vatablus, Lyranus. Unde homo Dei vocatur Moses, Josue xiv, 6, et Samuel, I Reg. ix, 7, et David et alii. Vide dicta I Timoth. vi, 11.

JUXTA GAZOPHYLACIUM PRINCIPUM. — in quo principes sua dona et oblationes recondant, quas Domino erant oblaturi. Ita Hugo et Lyranus. Aut potius, in quo dona a principibus oblata servabantur; illa enim utpote pretiosa, seorsum et arctius custodiebantur (1).

SUPER THESAURUM. — super gazophylacium: in Hebræo enim eadem est vox, quam Interpres nunc exedram, nunc gazophylacium, nunc thesaurum vertit.

6. JONADAB FILIUS RECHAB, PATER NOSTER, PRÆCEPIT NOBIS, DICENS: NON BIBETIS VINUM. — Nota, ait Theodoretus, hic mirum patris præceptum, et constantem filiorum obedientiam in re tam dura, atque illustrem perfectionem in lege veteri tam imperfecta. Nam Rechabite vitam curis vacantem, et prædiis carentem, vinique abstinentiam admarunt, imo cum haberent proles et familias, spernebant agros et possessiones, quin et domos, in tabernaculis habitantes, quasi exules hic et hospites, totique spe in Deum defixi; itaque vixerunt per 300 annos; tot enim fluxerunt a Jehu (eum quo vixit Jonadab pater Rechabitarum, qui eis has sanctiones dedit) usque ad ultimum annum Sedecie, sive usque ad eversionem Hierosolymæ. Unde apte Rechab, id est equitem vel ascendentem, et Jonadab, id est spontaneum Domini, patrem habent, ut notat S. Augustinus Profat. in Psalm. LXX.

Objeit Calvinus hic non patris consilium et præceptum, sed tantum filiorum obedientiam laudari. Respondi, IV Reg. x, 13 et 23, satis patrem patrisque actus et vitam laudari. Secundo, si tam sancta fuit hæc filiorum per 300 annos in re tam ardua et alias libera obedientia, utique et præceptum patris sanctum fuit, nec frivolum aut illicitum quid præcepit; sic enim ei non fuisse obediendum. Ita S. Hieronymus et Augustinus supra.

(1) Ibi sermo est de conclavibus templi, sive atris templi, in quo fuerunt septem atria, in quibus vestes sacerdotum et alia servabantur. Hi septem fuerunt profecti, quorum quisque habuit clavem, ita ut ad ingrediendum omnes istos convenire necesse est. Hi septem ergo fuerunt cubicularii, camerarii, eorum clavium habentes. Sed fuerunt et ejusdem nominis, qui pecunias rerum sacrarum a populo colligebant, et ad usus publicos servabant, aut in ædificum publicum inferebant quod Josas ordinavit, IV Reg. xii, 4, 5. (Buxtorfius, in Lexic. Chald. Talmud, pag. 137.) Et talis quidem, inquit Rosenmüller, thesauri temporis prefectus videtur, qui hic commemoratur Maasia fuisse.

Obijcit secundo. Hoc præceptum, uti et Ecclesie de jejuniis, politicum est, nec ligat conscientiam. Respondeo: Hoc falsum est: si enim de Ecclesia hoc dicas, pari jure dicam præceptum de honorandis parentibus, de obediendo magistratui et principibus, politicum esse, nec ligare conscientiam, quod nemo nisi impius dixerit. Vide S. Augustinum supra.

Respondeo secundo, parentem tam ardua non posse præcipere filio, sicut non potest præcipere Religioni ingressam. Præceptum ergo hoc Jonadab consilium fuit, non politicum, sed religiosum: vel certe ipse filios tam bonos et morigeros sciebat, ut ultra illud sibi imponi sinerent.

7. UT VIVATIS DIEBUS MULTIS, — ut vivatis vita longa, felici, pacifica et quiete: quia cum essent pauperes carentes possessionibus, libus quoque que circa eae moventur, carebant. Atque dignum erat ut vita eis prolongaretur, qui vite largitorem, puta patrem, debito honore prosequerentur. Unde Ezoli xx. 12. dicitur: « Honoram patrem, etc., ut sis longævus super terram. »

PEREGRINAMINI, — tum quia Rechabite, utpote posteri Jethro, erant peregrini in Israel: erant enim Madianite, non Israelite: tum quia terram sibi hospitium et exilium, cœlum vero patriam estimabant. Vide dicta Hebr. xi. 9.

Moraliter hoc sibi dicit quæque Religiosus, imo omnis fidelis, ejus cum S. Paulo spes et conversatio in celis est: Memento te in terris peregrinari: es enim consecratus a Deo ab omni aëre civis sanctorum, heres cœli, et domesticus Dei. In omni ergo studio, labore, prandio, somno, loco, gradu, die: « Peregrinus sum, » per hæc omnia instar peregrini mihi pertransendum est, nusquam immorandum: ita prægestabundum est, patriæ opes et delicias, quas Deus tibi præparavit, ac reipsa post mortem in illas quasi heres deducaris: amittes vero, si his terrenis animum affixeris, et obnubilaveris. Quare merito exclamatur S. Bernardus, epistol. ad Monachos S. Bertini: « O quam interna consolationis dulcedinem et gratiam visitationis divine præpedi nugarum vapor ad modicum parens! » Etrursum: « Præsertim nos monachi, quorum velimus nolimus in labore vite est, plane miserabiliores sumus omnibus hominibus, si pro tam exiguis tanta patitur detrimenta. Quid enim insipientie, imo quid insanie est, ut qui majora reliquimus, minora cum tanto discrimine teneamus. »

11. VENITE, ET INGREDIAMUR JERUSALEM A FACIE EXERCITUS CHALDÆORUM. — Rechabite, ait S. Hieronymus ad Paulinum, « in tabernaculis semper habitantes, propter irruptionem Chaldaici exercitus Hierosolyman intrare compulsi, hæc primi captivitatem sustinuisse dicuntur, quod post sollicitudinis libertatem, urbe quasi carcere sunt reclusi. » Unde et psalmus lxx hoc titulo inscribitur: Psalmus David filiorum Jonadab priorum captivorum. Quare licet non peccarint Rechabite,

ob hostis periculum, intrando urbem; tamen melius egissent, si morem suum secreti, longius a Jerusalem in montes et sylvas secessissent: evasissent enim captivitatem, uli fecerant majores eorum in vastatione Amalec, I Reg. xv. 6.

14. PRÆVALUERUNT. — Hebraice צדק חזקו, id est stabilita, hoc est, observata et impleta sunt verba Jonadab, q. d. Rechabite in dura patri obedi-verunt: vos, o Judæi, in re et lege facili Deo vestro non obedistis!

16. FIRMAYERUNT. — firmiter et constanter observarunt. Subditus enim observans legem patris aut Prælati, sua obedientia confirmat et quasi ob-signat eam.

19. NON DEFICIET VIR DE STIRPE JONADAB FILII RECHAB, STANS IN CONSPPECTU MEO. — Syrus et Arabius, stans coram me. Putant Hebrei filios Rechabitarum nupsisse Levitis, id est feminis e tribu Levi, et liberos ex illis procreatos ministrasse Deo in templo. Unde Chaldaeus verit: Non deficiet vir de stirpe Jonadab filii Rechab ministrans coram me. Et Hesippus, lib. II. Histor. xii. de Jacobo fratre Domini loquens, sic ait: « Cum eum lapidarent, unus ex sacerdotibus de filiis Rechab, qui sunt Jeremie testimonio commendati, dixit: Quid agitis? Justus pro vobis Deum precatur. » Verum hoc non videtur esse verum; nam nemo nisi ex patre Levita natus, poterat esse Levita aut sacerdos.

Secundo, Theodorotus et Hugo sic explicant, q. d. Secundo. Non deerunt Rechab filii, non generatione, sed imitatione: scilicet posteri christiani, qui Rechabitarum abstinentiam, obedientiam et religionem imitentur. Tertio, Dionysius censet promitti Ter-tio hic Rechabitis liberationem ab exercitu Chaldaeorum, in communi Judæorum clade. Quarto, ai- pulant ex Rechabitis electos fuisse judices. Quinto, simpliciis dicunt alii hic Rechabitis promitti con-tinuum posteritatem, quam Deo semper amet, protegat, et præ oculis habeat. Verum, quia stant coram Domino in Scriptura significat Domino ministrare, uti faciebant Levite et sacerdotes in templo; et quia « maximum et pulcherrimum hominis munus est, Deo ministrare, » ut ait Ar- stides, tom. II. Orat. 3 Platonicæ; hinc sexto, aptius censent alii, quod Rechabite ob tantam obedientiam et abstractionem a curis secularibus, electi hic fuerint a Deo ad aliquid Dei et templi ministerium, cujus ipsi erant capaces, seu quod eis committi poterat, sicut Gabaoonitis commissa fuit cura aque et lignorum templi, Josue, ix. 23. Censet Sanchez hoc ministerium fuisse cantandi, et Rechabitis factos esse cantores in templo. Hoc enim videtur dicere Scriptura, I Paral. ii. 33, unde et psalmus lxx eis quasi cantoribus inscribitur. Sic Anna prophetissa et virgines Deo dicte (inter quas educata fuit B. Virgo) templo ministrabant, vestes sacras reficiendo, lavando, aptando, etc. Septimo et certissime, ipsa Rechabitarum pia vita et observantia et quasi nazareatus, vocatur hic statio sive ministerium Domini: ipsi enim egre-

ut Nazareti vino abstinerebant. Sicut ergo Nazareti olim, et nunc Religiosi, dicuntur stare coram Deo, illique ministrare: ita idem dici poterat de Rechabitis. Duo ergo hic eis promittit Deus, primo, quod eorum stirps non deficiet; secundo, quod posteri eorum in pia ista patrum observantia perstabunt, adeoque Deo cordi et curæ erunt, imo quasi familiares amici in conspectu ejus jugiter eum eo versabuntur. Ita S. Benedictus, S. Francisus, S. Ignatius, alique illustres Sancti et Ordinum fundatores a Deo audierunt, quod Ordo eorum non deficeret, quodque Deus semper viros insignes ei suggereret, qui disciplinam et sanctitatem Ordinis tuerentur, fulcirent, restaurarent et perficerent.

Celebre fuit olim oraculum S. Benedicti, cujus fama toto orbem pervagata est, scilicet, quod Ordo ab ipso institutus duraturus esset usque ad finem mundi, atque in fine mundi pro Romana Ecclesia staturus fidelissime, et plurimus in fide confortaturus, quodque nullus in eo moriturus esset nisi in statu salutis, uti narrat Arnoldus Wion in Chronicis Ordinis S. Benedicti, quæ vocat Lignum vite, lib. I, cap. 7, sub finem.

Simile exstat de Ordine S. Francis, in ejus Vita apud S. Bonaventuram, et in Chronicis Ordinis. Cum enim S. Franciscus audiens aliquos apostatare, vel opponere se Ordini suo, valde affligetur, audivit a Deo: « Quid turbaris, Franciscus? quis hunc Ordinem plantavit, nisi ego? Ego reficere, ego illis cadentibus alios substituam, siquæ non dandum nati fuerint, faciam ut nascantur, quod si tres tantum in eo permanserint, eos ipsos nunquam deseram, sed erit hæc semper familia mea. »

Audi et memorabilem visionem S. Pachonii, qui ab Angelo regulam monasticam accepit, quam refert Dionysius Exiguus in ejus Vita: « Astiterunt, inquit, super eum (Pachonium) angeli lucis, et juvenis in medio eorum ineffabili pulchritudine atque claritate resplendens, qui instar solis ex se fulgoris radios emittebat, habens super caput coronam spineam. Et levantes a terra Pachonium angeli, dicunt ei: Quoniam petisti a Domino misericordiam, ecce venit tibi misericordia tua, Deus gloriæ Jesus Christus Filius Dei Patris unigenitus, qui missus est in hunc mundum, et pro salute generis humani crucifixus est, spineam ferens in capite coronam. Et Pachomius

ait: Oro, Domine, numquid ego te crucifixi? Et Dominus placidior ait ad eum: Non tu quidem crucifixi, sed parentis tui. » Deinde subiungit promissionem: « Verumtamen animæ tuæ esto, et confortetur cor tuum, quia posteritas tua manebit in seculum, nec usque in finem mundi deficiet; ipsique qui post te futuri sunt, de profunda illa caligine liberabuntur, quotquot vixerint abstinenter, et curam salutis propriæ gesserint. Modo namque qui presentia tuæ se continent, tuarum sequentes exempla virtutum, maxima gratiæ luce resplendent; post te vero qui in hujus sæculi caligine fuerint immorati, quia prudenter intelligunt que petenda sunt, quæve fugienda et spontanea voluntate nullo humanitus utentes exemplum servantes, æternam vitam toto corde dilexerint; amen dico tibi, quia cum isis erunt qui nunc tecum in summa continentia et sanctitate prælori sunt, eademque salutem ac requiem sortientur. Hæc dicens Dominus ascendit in cœlum. Sic autem illustratus ac est, ut splendor lucis illius non possit humanis sermonibus explicari. »

Tropologie Rechab est Christus, filii ejus sunt viri religiosi, qui ejus obedientiam usque ad mortem imitantur: hi stant coram Domino, parati ad omnem ejus autum, horum progenies est perpetua. Ii sunt filii Rechab, id est equites Christi triumphantis, et cum triumpho ascendentes in cœlum: Christi enim exemplo superant et calcant omnia terrena, et quasi equites super ea equitent, scandantque in cœlum. Quocirca recte B. Petrus Damianus Cardinalis, epistol. 18 ad Desiderium Cardin. et Abbat.: « Cenobium, inquit, est vivarium animarum, captivulum cœlestium pecorum, aviariarum volucrum. » Captivulum, vel per euphoniā elisa littera p, catavulum (ad quod damnatus S. Marcellus Pontifex ut pasceret bestias, ibi labore et pudore confectus martyr obiit) est septum vel locus, ita dictus, quod capiat animalia. Sicut enim a venor dicitur venabulum, ita et a capto captivulum, indeque catavulum, ut videtur, licet Etymologicum Græco-Barbarum velit esse Græcam vocem a κατὰ, id est domitio, profundo, abjecto, negligo, ut catavulum sit locus demissus, profundus, abjectus, vilis, qualis est stabulum pecorum. Vide de catavulo Cardinale Baronium in Martyrologio 19 Januarii.